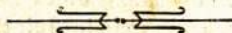

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STREET, PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50c.

Spalių m. == October, 1939

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

PRANAČIŲ JULĖS IŠLEISTOS KNYGOS:

'Amerikos Lietuvių Pirmieji Profesjonalai ir Kronika (Kun. A. Miluko paskaitos) tomas I.	\$2.50
" " " " tomas II.	2.00
Amerikos Lietuvių Kronika (Kun. A. Miluko) _____	3.00
"Aušros" Pirmųjų Numerių fotografijos _____	.50
"Aušros" 50 metų Sukaktuvės _____	.50
Apie kun. Adomą Grinevičių (Kun. A. Miluko) _____	.10
Daktaras Petras Matulaitis. (Kun. A. Miluko) _____	.25
Delko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė _____	.10
Iš Kelionės po Europą ir Aziją (Pranačių Julės)	3.00
Kun. Dr. M. Gustaitis (Kun. A. Miluko) _____	.15
Kun. J. Balvačo (Geručio) Laiškai _____	.50
Kun. Silvestras Gimžauskas. (Kun. A. Miluko) _____	.10
Kun. A. Kaupo Laiškai _____	.50
Kun. Martynas Sederavičius ir Jo padėjėjai _____	.50
Kun. A. Miluko Darbuotė (1890-1930) _____	.50
Kun. Kazimieras Jaunius (Kun. A. Miluko) _____	.10
Kun. A. Staniukyno Laiškai _____	.50
Laisvosios Lietuvos Atlankytų (Pranačių Julės) _____	2.50
Lietuvių Tautos Istorija. (Kun. A. Jusaičio) _____	.75
Lourdes'o šv. P. Marijos Mėnuo (Pranačių Julės)	.50
"Motinėls" Draugija (Kun. A. Miluko) _____	.50
Ne Mieste Laimė. (Pranačių Julės vertimas) _____	1.00
Laiškai iš Ispanijos (Pranačių Julės) _____	1.00
Petras Kriauciūnas (Kun. A. Miluko) _____	.15
"Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės" (Su daugybe iliustracijų ir doku- mentų fotografijų). Audeklo apdarais su aukso antspauda _____	6.00
Seinų Seminarija ir Lietuvos Aabudimas _____	.30
Viešnagė Šeštokuose. (Pranačių Julės) _____	2.00
Vyskupo Valančiaus Darbai (Kun. A. Miluko) _____	.50
"Žvaigždės" ir jos leidinių paminėjimas _____	.50
Gegužės m. 7 diena (Spaudos atgav. 30 m. sukaktuvėse)	50c.
30 m. Spaudą Atgavus (Aušros fotografijos) _____	2.50

„ŽVAIGŽDĖ"--BERTAININIS ŽURNALAS

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDE". Tris metus ėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond str. Pavienių „Zvaigždės" knygu kaina 50 centų, metams prnumerata 2 dol.

SPALIŲ M. — OCTOBER 1939 M.

APIE „ZVAIGŽDES" LEDINIUS.

(This information is required from each publication only.)

1. That the number of copies of each issue of this publication sold or distributed through the mails or otherwise to paid subscribers during the six months preceding the date above shown is

2. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed through the mails or otherwise to paid subscribers during the six months preceding the date above shown is

3. That the number of copies of each issue of this publication sold or distributed through the mails or otherwise to paid subscribers during the six months preceding the date above shown is

4. That the number of copies of each issue of this publication sold or distributed through the mails or otherwise to paid subscribers during the six months preceding the date above shown is

5. That the number of copies of each issue of this publication sold or distributed through the mails or otherwise to paid subscribers during the six months preceding the date above shown is

Printed and published by A. M. Milukas & Co., Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Street.
Joseph G. Council
Murray Public
The Commissioner Expires March 31, 1940

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912,

of Zvaigzde published quarterly at Philadelphia, Pa., for October, 1, 1939

State of New York
County of Nassau

} ss.

Before me, a Notary Public in and for the state and county aforesaid, personally appeared Rev. A. M. Milukas, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Zvaigzde and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, embodied in section 411, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor,, managing editor, and business manager are:

Name of —	Post Office Address —
Publishers, A. Milukas & Co.	3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.
Editor, Julia Pranaitis	3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.
Managing Editor, A. M. Milukas	St. Francis Home, Roslyn, L. I.
Business Manager, A. M. Milukas	St. Francis Home, Roslyn, L. I.

2. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding one per cent of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company, or other unincorporated concern, its name and address, as well as those of each individual member, must be given).

A. M. Milukas, St. Francis Home, Roslyn, L. I.
Julia Pranaitis, 3654 Richmond Street, Philadelphia, Pa.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding one per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state). None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company, but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the six months preceding the date shown above is _____
(This information is required from daily publication only.)

A. M. Milukas, Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this September 27, 1939.

(Seal)

Joseph O'Connell
Notary Public.

My Commission Expires March 30, 1941

(Iš 1939 M. "ŽVAIGŽDĖ" N3)

Šitoje brošūroje malonus skaitytojas ras žinių apie knygu "Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje" pirmąjį tomą. Jo kaina \$3.50, audeklo apdaruose \$4.25. Ussimokant iš kalno — prenumerata už abu tomu 5 doleriai.

Knygos skiriamos istorijos tyrinėtojams. Jose rekorduota svarbesni dokumentai iš lietuvių išeivijos istorijos. Knygu atspausa tik 700 egzempliorių. Jos greit bus retybė.

Skyriuje — "Literatura" (p. 17—21) paminėti raštai ir dokumentai, kuriais autorius naudojosi, rašydamas knygas "Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje". Pirmame skyriuje, užvardintame "Pirmojo Tomo Įtalpa" (p. 7—12), skaitytojo patogumui paminėti dalykai, apie kuriuos kalbama tame pirmame tome.

Ketvirtame skyriuje ir toliaus pakartota, kas musų laikraščių recenzentų buvo rašyta apie "Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje" knygas, taipgi apie kitus kun. A. Miluko ir "Žvaigždės" veikalus.

Kauniškio žurnalo "Tiesos Kello" 1934 metų N. 78—8me tilpo ilgesnis raštas "Kunigo vaidmuo išeivijoje — Pirmieji Lietuviški Raštai". Rašto autorius kun. Dr. J. Navickas, Marianopolio Kolegijos rektorius paminėjo sekamai ir kun. A. Miluko veikimą:

"...Tautinį išeivių susipratimą žymiai kurstė ir ukdė spauda. Ir kadangi laikraščiai pradėjo dygti kaip grybai po lietaus, tai tautinis žmonių susipratimas pradėjo smarkiai kilti.

1892 m. pasirodė net trys laikraščiai: "Apšvieta", "Lietuva" ir "Garsas". Kun. J. Žebrys 1893 m. Boston, Mass. įsteigė ir redagavo "Bostono Lietuvių Laikraštį". Atsikėlęs į Waterbury, Conn. 1895 įsteigė savo spaustuvę ir 1896 m. pradėjo leisti ir redaguoti "Rytą". 1899 m. jo vietą užėmė kun. P. Saurusaitis ir pradėjo leisti savo laikraštį "Bažnyčios Tarną", vėliau "Šviesą". Kun. A. Burba 1894 m. Plymouth, Pa. pradėjo leisti "Valtį". 1899 m. tame pačiame mieste Amerikos Lietuvių Susivienijimas pradėjo leisti "Tėvynę". 1899 m. kun. M. Kraučunas Chicago, Ill. įsteigė "Kataliką". Šie visi laikraščiai buvo grynai lietuviškos dvasios ir tautinį susipratimą iškėlė labai aukštai. Apšvietimą kėlė ir jų leidžiamos knygos, kurių iki 1900 metų išėjo per pusantro šimto.

Spaudos srityje patsai žymiausias darbuotojas — knygų ir laikraščių leidėjas — buvo kun. Antanas Milukas, patsai daug dirbęs ir mokėjęs į šį darbą įtraukti minias spaudos prietelių ir rėmėjų. 1892 m. jaunas klierikas A. Milukas jau buvo Plymouth, Pa. einamojo laikraščio "Vienybės Lietuvinkų" redaktorium. 1894 m. iš varžytinių kun. Abromaičio pinigais atpirko "Garso" spaustuvę Shenandoah, Pa. ir pradėjo leisti savo laikraštį "Garsas Amerikos Lietuvių". Jam būnant seminarijoj, visą darbą globojo vietiniai kunigai. Isišventęs kunigu, 1896 m. patsai tapo redaktorium, jo laikraštis užėmė vadovaujama vaidmenį visuomenės darbe. 1898 m. laikraštis tapo pavestas kitų kunigų globai ir vadovybei.

Tais pačiais metais kun. A. Milukas pradėjo leisti rimtą moksliską žurnalą "Dirvą". Kiek vėliau prie jo buvo prijungtas laikraštis "Zinyčia" ir gauta naujas

žurnalas "Dirva-Žinynas", kurio didesnė skaitytojų dalis buvo Europos lietuviai inteligentai. Atgavus spaudą, "Dirva-Žinynas", netekęs savo didesnės dalies skaitytojų, susimetusių prie savo spaudos leidinių Lietuvoje, 1906 metais sustojo ejęs.

Tuo metu spaudoje pareiškė daug savo gabumų kun. Dr. Vincas Varnagiris, kilęs iš Daukšių parapijos, Mariampolės apskrities, aukštąjį mokslą baigęs Romoje. 1901 m. atvykęs į Ameriką ir užėmęs klebono vietą Brooklyn, N. J. Jisai pasižymėjo literaturoje išversdamas kardinolo Wisemano veikalą "Fabiola" į lietuvių kalbą. Kitais — 1909 m. kun. Varnagiris atpirko subankrutavusią Elizabeth, N. J. kun. Žindžiaus iš kun. Miluko atpirtą "Garso" spaustuve, perkėlė ją Brooklynan ir įkurė laikraštį "Žvaigždę". Kun. Milukas tuojau ją vėl atpirko, perkeldamas pas save į Shenandoah, Pa., paskui į Philadelphia, Pa. "Žvaigždė", dariusi daug įtakos lietuviams, dabar liko trimėnesiniu žurnalu, tebespausdinančiu senus Amerikos lietuvių raštus ir dokumentus.

Knygų leidime kun. A. Milukui lygaus nebuvo ir nėra. Jo nuopelnus teviršija tiktai Kauno šv. Kazimiero draugija, bet ši yra daugelio žmonių bendrovė. Kun. A. Miluko bendrovė buvo jis pats; kiek jam vienam pasisekė išgauti knygų leidimui lėšų, tiek jis jų ir turėjo. Yra apskaičiuojama, kad kun. Miluko ilgametis knygų leidimo biudžetas turėjo, lietuviškais pinigais skaičiuojant, daugiau vieno milijono litų. Svarbu tai, kad tas visas kapitalas buvo paties kun. A. Miluko surinktas. Visa mūsų gausioji tikiybinė, tautinė ir mokslinė literatūra, vyskupui Valančiui mirus, iki spaudos atgavimo laikų, buvo kun. Miluko darbo kurinys. Visas tolimesnis jo veikimas tebuvo tiktai šito didžiojo darbo padalinimas. Žinoma, toksai milžiniškas darbas buvo reikalingas didelio burio darbininkų, bet to viso darbo smegens ir širdis buvo kun. A. Milukas. Tie šimtai tukstančių išleistų knygų yra jo asmens indėlis į lietuvių tautos kultūrą"...

(34 "Tiesos Kelias" N. 7—8, p. 454, 455)

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

I.

I. PIRMOJO TOMO INTALPA.

I. Jungtinių Valstybių ateivybės biuras apie lietuvius. Kiek pinigų išeiviai išvežė iš Lietuvos? Knygų "Amerika" autorius apie išeivių padarytąją tėvynelį skriaudą ir naudą. A. Jakštas 1903 m. apie išeivijos įtaką Lietuvos žmonių tautinei sąmonei. Ateivybės biuro statistika apie lietuvių ateivių išmokslinimą. Rusų valdžios atsakomybę už Lietuvos žmonių tamsumą pripažįsta rusas juristas-rašytojas grafas Leliva. Jo veikalas rusų ir lietuvių kalboje.

II. Išeivijos pradžia. "Lietuviai Amerikoje" knygoje klaidingų žinių priežastis. Kun. Strupinskas. Ateivių vargai pasak "Aušros" korespondentų. 1903 m. Dr. Šliupas apie savo vargus. "Pittstono Lietuvių Istorija", apie lietuvius Pensylvanijos miesteliuose.

III. Organizuotės pradžia. Kunigų Končiaus ir Juškevičiaus vargai su lenkais bendroje Shamokino parapijoje. Šenadorio lietuvių šv. Kazimiero parapija. "Gazietas Lietuviška" ir "Aušra" apie šenadoriečių vadus ir bylas su lenkais ir lenkininkais prasidėjusius 1877 metais. "Lietuviai Pensylvanijoje" apie tas bylas, sudrątinusias Amerikos lietuvių pasiryžimus. Brolis Augustinas susipratusių lietuvių vadas ir tautinės sąmonės palaikytojas. New Yorko (1881-4) ir Brooklyno (1882) bendrose parapijose įvykiai sustiprina lietuvių tautinį susipratimą. Lietuvnių darbininkų reakcija prieš lenkininkus. "Vienybė Liet." pašiepia bizulterius polonizmo skleidėjus.

IV. Amerikos lietuviai gina savo tautines teises. Brolis Augustinas. Związek'o Narodowy užnertos rezginės. "Lietuviškų, lenkiškų ir žydiškų socialistų mitingas". Brolio Augustino veikla, Bačkausko propaganda ir "Laisvoji Mintis". Brolis Augustinas, kad sumažintus lenkininkų biznierių įtaką, pataria susivaidinusiems šenadoriečiams įkurti vartotojų krautuve. Po ilgų ginčų šv. Jurgio draugijos nariai įsteigia tokią krautuve. Atsikrausčiusio iš New Yorko "Liet. Balso" (N1, 1888 m.) raštas apie "lietuvišką sądarbystos kromą". Krautuves likvidavimas. Brolis Augustinas "Wierybės Lietuvnių" rėmėjas suerzina "Liet. Balso" rašytojus.

V. Pirmojo Amerikos lietuvių rašto 1883 m. „Aušroje“ fotografija. „Aušra“ apie brolių Augustiną, draugijų kurėją ir apie Amerikos lietuvių tautinį susipratimą.

VI. Lietuvis—kun. J. Juškevičia (vilniškis) sukuria šv. Stanislovo parapiją Chicagoje—pirmą ir didžiausią visoje Amerikoje lenkų parapiją. Priverstas pasitraukti jis klebonauja po kun. Koncium šv. Vaitiekaus parapijoje Shamokin'e, Pa., ir čia pastatęs pirmą Pensilvanijos valstybėje bendrą lenkų lietuvių bažnyčią. Senadoryje lietuviai pasistato šv. Kazimiero bažnyčią, bet parapijos globėjai, klebonui kun. A. Strupinskui (eks-marijonui) neprotestuojant, įregistruoja teismabutyje parapijos savastį lenkų vardu. Nuolaidaus Strupinsko įpėdinis lenkas kun. A. Lenarkevičius, vien lenkišką kalbą vartodamas pamaldose, sukelia lietuvius. Dažinojė apie tikrąjį savo šventynės stovį lietuviai užbarikaduoja ją, reikalaudami nuo klebono lietuviškų pamokslų ir katekizacijos. Policijai suareštavus „apie šimtą“ lietuvių, iškyla bylų bylos vietos ir apskrities teismuose. Brolis Augustinas suburia vietos lietuvius į šv. Jurgio draugiją—pasekmingesnei kovai su lenkais. Gi per „Gazietą Lietuwiszką“ tas vienuolis sujudina visus Amerikos lietuvius prieš lenkus. New Yorko lietuviai su lenkais ir vokiečiais susiburia į vieną organizaciją—bendrai parapijai įsikurti. Brolis Augustinas Zaica Chicagoje išleidžia pirmas Amerikoje spausdintas lietuviškas knygas „Historia Septiniu Mokitoju“ (1880). Lenkų „Związek N. P.“ bičiulių užsimojimai. Kun. M. Čičauskas, Dr. Kasakauskas, A Jurgelaitis.

VII. „Aušra“ apie „Gazietą Lietuvišką“ ir septintosios dešimties amerikiečius lietuvius.

VIII. Antano Jurgelaičio antroji korespondencija „Aušroje“ apie Amerikos Lietuvius.

IX. Pirmųjų lietuvių atcivių vargai New Yorke. Jie pėkšti šimtus mylių keliauja darbo ir pragyvenimo ieškodami. New Yorko lietuviai susiburia į šv. Kazimiero susiėelpimo draugiją. Keli žodžiai apie pirmuosius Kazimieriečius. New Yorko lenkų lietuvių parapija ir Allgemeiner Verein. Lietuviai nutraukia sugyvenimo ryšius, lenkams lietuvių kleboną kun. Dutkevičių išsibodėjus ir paskiaus neįvykinus vokiečių Vereino padaryto nutarimo. New Yorko lenkai pasak kun. Kruszko ir H. Nagiel'io — lenkų rašytojų.

X. Septynių metų laikotarpyje (1884-1890), vietoje prarastosios lietuviškos parapijos Senadoryje, Amerikos lietuviai sukuria 5 vienu lietuvių parapijas. Kun. A. Burba, šenadoriečių lietuvių pakviestas Amerikon, nuskirtas lenkų lietuvių, paskiaus vienu lietuvių parapijos Plymouth'e, Pa., klebonu, 1889 m. rašo "Wienibes Liet." N45 apie tai. Kun. Burbos vargai, Plymouth bendroje lenkų lietuvių šventynėje mėginus sakyti lietuviškai pamokslą, kaip buvo jam įsakęs vyskūpas O'Hara. "Lietuviai Amerikoje" knygų autorius apie kun. Burbos vargus su lenkais. "Lietuviškos Enciklopedijos" rašytojas apie įspūdį Amerikos lietuviams padarytą neklausančių klebono Burbos lenkų parapijiečių. "Wienibe Lietuvnikų" apie kuriamąjį šv. Kazimiero grynai lietuviškos parapijos (Plymouth'e) susirinkimą. Lietuvių parapijos Kingston'e ir Luzerne'je, išaugusios iš plymouth'iskės šv. Kazimiero parapijos. Kun. S. Draugelio "Statistika" ("Tiesos Kelyje") apie tas 3 parapijas.

XI. "Lietuviai Amerikoje" knygos apie pirmuosius Plymouth'o lietuvius ir įkūrimą bendros "lietuviško ir slovėniško gaivalo" parapijos 1882 m. Kun. A. Varnagiris 1886 m. perkeltas iš Freeland'o į Plymouth'ą bendros parapijos klebonu. Antano Pajaujo ir Juozo Paukščio dalininkų bendrovė laikraščiu "Wienibe Lietuvniku" leisti. Kun. A. Varnagiris ir "Susivienijimas Lietuviškų Katalikiškų Draugijų." Chicagiškio Dr. Kasakauskio ir pittstoniško Andriaus Tepliušo sveika įtaka tos organizacijos kuriamamjame suvažiavime. Kun. A. Burbos įtaka ir pagelba "Vienybei Lietuvnikų." Savitraštis "Valtis." Burbos—šliupo vaidai. Jų atgarsis lietuvių ir angliškuose laikraščiuose. "Varpo" rašytojai apie tuos vaidus. Prof. M. Biržiška apie tai. Knygos "Pirmieji Lietuvių Profesionalai ir Kronika" apie tą patį dalyką. Jr. Jonas ir pats kun. Burba apie savo sątikius su "Vienybės Liet." leidėju. "Garsas Am. Liet." ir "Rytas" užtaria kun. Burbą. Mirusiojo kun. Burbos pagerbimas. "Vienybės Lietuvnikų" noras ir Amerikos lietuvių visuomenės nuomonė, kaip tinkamai pagerbti velionį. "Susivienijimo" seimas ir organas "Tėvynė" apie paminklą kun. Burbai. Klebono Burbos įpėdinis. Pirmasai Pittston'o klebonas kun. J. Kolezinskas.

XII. Mahanoy City, Pa., šv. Jurgio parapija. "Žvaigždė" (1911) ir 1892 metų "Vienybė Lietuvnikų" apie tą parapiją, taipgi apie "Saulės" leidėją. Parapijų, klebonų ir draugijų sąrašas. Lietuvių Banko (Merchants Trust Co.) likimas. Tvarka parapijoje ir bylos už tą tvarką.

XIII. 1902 m. "Žinyčia" (N4-5) apie D. T. Bačkauską ir "Saulę." Adv. Dubinskas 1903 m. "Dirvos Žinyne" irgi apie tai. Dr. Kudirka "Varpe" apie Bačkausko įtaką Am-os lietuviams. Klebono Pautientaus labdarybė.

XIV. Baltimore, Md., šv. Jono parapijos įkūrimas. 1889 m. "Wienibe Lietuwnikų" (N40) apie tos parapijos šventynės nupirkimą ir įrengimą. Pirmieji klebonai. Klebonas Kun. J. Lietuwnikas 1893-1937. Naujos bažnyčios nupirkimas ir pavedimas italams, įsigyjant šv. Alfonso didžiulę šventynę, su namais mokyklai, klebonijai ir seserims mokytojomis. Lietuvos Respublikos valdžiai apdovanojus kun. J. Lietuwniką D. K. Gedemino ordenu Baltimorės miesto Roda pareiškia savo linkėjimus. Baltimorės dienraštis "Sun" gražiai rašo apie pagerbtąjį kleboną ir Baltimorės lietuvius.

XV. Dvasininkus nuduodančių du vyrų mėgina sukurti "nepri gulmingą nuo Romos" lietuvių parapiją. Jų pasiryžimai niekais virsta. Statistikos rinkikų sunkenybės Baltimorėje. Vietos lietuvių susiėlpimo ir kitokios draugijos, bendrovės, klubai. Marylando valstybės gubernatorius paskelbia Lietuvos nepriklausomybės dieną valstybės švente ir giria lietuvius piliečius. Laikraštis "Kardas" ir jo leidiniai. Kun. A. Kaupo nekrologas.

XVI. Šv. Petro ir Povilo parapijos (Hazleton, Pa.) įkūrimas. Lenkų, jų skandalui nenusisekus, atsiskyrimas. Šv. Kazimiero lietuvių, lenkų, slavokų ir rusinų parapija Freeland'e. Lenkų nenusisekęs skandalas. Lenkų "nepri gulminga" parapija ir jos klebonas kun. V. Dembskis. 1895 m. "Vienybė Lietuwnikų" apie nepri gulmingo kun. V. Dembskio ir Dr. Šliupo nenusisekusį veikimą. Kun. J. Žebrys 1898 m. "Ryto" N15 apie Dr. Šliupo, ex-kunigo Dembskio ir Hoduro, lenkų nepri gulmingojo vyskūpo veiklą. Freelando lietuvių pralaimėjimas.

XVII. Susijungusių Angliakasių prezidentai Lewis ir jo pirmtakūnas J. Mitchell. Amerikiečių čia gimusių anglo-saksų neapykanta. "Lietuviai Amerikoje" knygos ir "Tėvynė" apie Lattimer'o skerdyne ir jos vyriausią aktorių šerifą Martin'ą. Aukos nuskriaustiems pasak "Tėvynė." "Garsas Amerikos Lietuvių" apie "Latimer'o skerdyne" ir amerikiečių ne-sąjausmą. Šenadorio ir kitų miestų mass-meetingai ir pašelpa nuskriaustiems. "Garsas Am. Liet." apie skundėjų advokato kalbą teismabutyje. Aprašymai liūdininkų pareiškimų, šerifo padėjų brutališkumas. "Garsas Am. L." apie šerifo išteisinimą. "Tėvynė" apie šerifo Martin'o bylą. "Sunku ant svieto rasti teisybę, bet visgi reikia įieškoti." "Vienybė Liet." ir jos korespondentai: hazletonietis J. Kazakevičius ir philadelphietis V. Ambrozevičia apie Lattimer'o incidentą.

XVIII. Austro-Vengrijos konsulo pareiškimas. Šenadorio bendrojo (lietuvių, rusų, slavokų, lenkų) susirinkimo rezoliucijos šv. Jurgio parapijos svetainėje (12 rugs. m. d.). Chicagos, Minersvillė's, Plymouth'o lietuvių pro-

testai. Lattimere nuskriaustiems gelbėti ir ginti Komiteto atsišaukimas. Amerikos angliškų laikraščių pareiškimai.

XIX. Svetimžemiai amerikiečių akyse. Juos niekina čiagimiai amerikiečiai, juos išnaudoja kompanijos. Tipingas "Century Magazine" žurnalo straipsnis apie svetimžemius (foreigner'ius) 1898 m. balandžio mėnesio laidoje. Encyclop. of Social Sciences apie angliakasius

XX. Brooklyno šv. Jurgio parapijos sukūrimas ir pakrikimas. Kenksmingas "Lietuvos Mylėtojų" prisidėjimas su "šv. Traicės parapijos Draugijos" likučiais. 1885 m. "Aušra" apie tos draugijos susirinkimą ir J. Šliupo kalba. Dvikalbis laikraštis—"vaisius negimęs." "Unijos" prospektas. To laikraščio leidėjo ir redaktoriaus (Tvarausko, Šliupo) vargai.

XXI. Naujo "šv. Traicės parapijos draugystės" sekretoriaus (J. Šliupo) užsimojimai. Incidentas su kun. Končium ir Šliupo prašalinimas nuo „Unijos“. Rašte „Lietuviai, ar geras keliais ženglame“ Dr. J. Šliupo prisipažinimas prie „nepri gulmingųjų tautiškų bažnyčių“ nepaisėkusio kurimo 1885 ir 1886 metais. "Lietuviai Amerikoje" knygų klaidingas skelbimas—jų autoriaus korespondento prasimanymai. Dr. Totoraitis ir prof. Biržiška apie tų dienų Šliupą. Kun. Končius. "Lietuviškojo Balso" pasirodymas. Lietuvių vaidai. Šernas-J. Adomaitis ir Dr. V. Kudirka apie "L. Balsą." Tvarausko įtarimai ir J. Šliupo atsakymas. Kun. A. Varnagirio veikla su "šv. Traicės par. draugija." 1886 m. "Wienibe Lietuwniku" (N16) apie tą nenusisėkusią veiklą. Tautiniai ginčai lietuvių su lenkais priešaušriniame laikotarpyje—New Yorke, Brooklyne, Shamokine ir Shendoah'ryje.

XXII. Tikrasis "lietuviškos parapijos" šenadoryje pobūdis, ne kaip ji atrodė ką tik atvykusiam iš Lietuvos kun. A. Burbai. "Obivateliai" lenkiškumo palaikytojai ir 1890 m. "Vienybė Liet." apie juos. Jų palinkimas lietuvių pusėn, kun. P. Abromaičiui atvykus į Mahanoy City (1888 m.). Lietuvių aukos ir jų fondas, kurį nori gauti New Yorke lietuviai. Ginčai, vaidai, delto kilusieji, užauga, pasididina "Wienibe Lietuwniku" parodžius newyorkiečių vadų plauką—jų norą įsikurti "nepri gulmingą nuo Romos dogmatų" parapiją. Dar labiau užsikuria vaidų ugnis, "Liet. B-sui" ir "Wienibe Liet." praplūpus nekultūriniais ginčiais. Šenadorio gaudagrašiai dėka tiems vaidams sugeba pasisavinti viešam reikalui suaukotus grašius.

XXIII. "Lietuviškojo Balso" ir "Wienibės Lietuwniku" chamizmu persisunkusių polemikų pavyzdžiai.

XXIV. SEPTYNIŲ METŲ KRONIKA (1884-1890)

Susišelpimo ir tikybinės organizacijos Chicagoje, Mahanoy City, New Yorke. Leidėjas Tvarauskas sutaria su J. Šliupu leisti laikraštį "Uniją" (1884). Lietuvių Parapijos Pittston'e ir Waterbury'je. "Lietuvos Mylėtojų" draugija "Lietuviškam Balsui" leisti. J. Šliupo nenusisekęs pasiryžimas sukurti "neprigulmingą nuo Romos lietuvišką parapiją" New Yorke (1885). Lietuvos krikšto 500 metų minėjimas. Antanas Pajaujis ir Juozas Paukštis pradeda leisti savaitraštį "Wienibe Lietuwniku." Susišelpimo draugijos: Brooklyn'e, Chicago'je, Cleveland'e, Mahanoy City, Plymouth'e. Lietuvių (ir lenkų su slavokais) parapija Freeland'e. "Susivienyjimo Visų Lietuwninkų Amerikoje" ir "Susivienyjimo Lietuviškų Katalikiškų Draugysčių" susikūrimas. (1886) Lietuvių parapijos Baltimorėje ir Hazleton'e (bendrai su lenkais). Susišelpimo draugijos Baltimorėje, Gilberton'e, Mahanoy City, Mount Carmel'yje (1887). Nenusisekęs 6 mėnesių straikas angliakasyklose. Susišelpimo draugijos Ansonijoje, Conn., ir Penn'a miesteliuose: Freeland'e, Hazleton'e, Pittsburg'e, Pittston'e, Scranton'e, Šenadoryje, Mahanoy City. Šv. Jurgio parapija Brooklyne (vėliau pakrikusi). Laikraščio "Saulės" pasirodymas (1888). Susišelpimo draugijos Boston'e, Chicagoj, Pittsburg'e, Plymouth'e, Shamokin'e ir Šenadoryje. Kun. A. Burbos nemalonumai su lenkais parapijiečiais ir lietuvių parapijos įsikūrimas Plymouth'e. Lietuvių Mokslo draugija Baltimorėje. Lietuvių Teatro draugija Plymouth'e, sulošusi teatrą naujos parapijos naudai ((1889). Susišelpimo draugijos Philadelphiajose, Pittsburg'e ir Wanamie'je. Lietuvių Teatro draugija Mahanoy City. Šv. Antano parapija Philadelphiajose (vėliau deliai iškilusių vaidų pakrikusi). Vaidai "Susivienyjimo Lietuvių Amerikoje," 1890 metų seime iškilusieji.

XXV. KUN. A. BURBOS DEŠIMTMETIS (1889-1898)

XXVI. 1890 metų Susivienyjimo seime kilusieji vaidai. Anų dienų periodinių ("Varpo") ir vėlesnių leidinių raštai apie tuos vaidus.

XXVII. Sukurtųjų iki 1890 metų parapijų, kultūros draugijų, taipgi išleistųjų knygų sąrašas.

XXVIII. Lietuvių Mokslo Draugija ir jos leidiniai.

XXIX. Priedas. Dr. Kudirkos laiškas Dr. Basanavičiui. J. Matulevičiaus (W. L') laiškas apie Amerikos lietuvių laikraštį. M. J. Andriukaičio 1889 m. du laišakai M. Jankui apie tą patį dalyką. Kun. A. Burbos raštas "Wienibėje L."—atsakymas Dr. J. Šliupui ir J. Andžiulaičiui. 1890 m. "Wienibės Liet." korespondencija apie Brooklyno-New Yorke lietuvius. Aušrininko Dr. Pietario atvira gromata į p. J. Šliupą ir šitojo atsakymas—apologija ir credo. Lietuvių bažnytinių bylų, į "Corpus Juris" kodeksą patekusių, sąrašas.

II.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

Literatura

Album Pamiątkowy z okazji Złotego Jubileuszu parafii sw. Stanisława K. Chicago, Ill., 1867-1917.

A. a. kun. Juozas Žebrius. Parašė J. B. Išleido autorius. Spausdino "Tėvynė," 1915, New York, N. Y.

1891-1916 Album Jubileuszowy parafii sw. Stanisława, New York, N. Y. (naujos šventynės sukaktuvėse).

Amerika arba rinkinys įvairių faktų ir tt., surinkta V. K. Račkausko, "Tėvynės" redaktorius. "Jaunosios Lietuvos" leidinys. Spausdino "Tėvynės" spaustuvė, New York, N. Y., 1915.

Amerikos Lietuviai Katalikai ir jų Parapijos (1911 savitraščio "Žvaigždės" N15, Philadelphia, Pa.).

Amerikos Lietuvių Katalikų Metraštis 1916 m. Tvarkė ir redagavo kun. P. Lapelis. Išleido Lietuvių Katalikų Spaudos Draugija. "Draugo" spauda, Chicago, Ill. Raštas "Kai kurios Lietuvių Katalikų Parapijos Amerikoje."

Amerikos Lietuvių Kronika, 1808—1903. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys. "Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa., 1931.

Amerikos Lietuvių parapijų 1929 metų statistika (kun. Draugelio sutraukta)—"Tiesos Kelije," Lietuvos kunigų organe. Kaunas, 1936.

Amerikos Lietuvių R. Katalikų Susivienijimo Istorija 1886-1936. Parašė prof. kan. F. Kemešis. Išleido Am. L. R. K. Susiv.

Apžvalga — Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga. Katalikiškas laikraštis, išleidžiamas draugijos miltėtojų savo brolius artojus dėl naudos visiems Žemaičių ir Lietuvos Katalikams. Tilžėje, 1890. Kasztu ir spaustuve O. V. Mauderode.

Atsisaukimas i Lietuwininkus wiso swieto. Asz ir Lietuwa. (New York, 1885, Jono Szlupo raštas.)

Auszra—Laikrasztis išleidžiamas Lietuvos miltėtojų, Tilžėje spausdinta už pinigų skaititojų "Auszros" pas O. V. Mauderode 1883, 84, 85 ir 86.

"Bostono Lietuviai ir Jų Draugijos Pamario Kelelvio (kun. J. Žebrio) raštas 1895 m. "V. L. (p. 180).

Catholic Directory Šiaurės Amerikos hierarchijos metraštis.

Corpus Juris, a complete and systematic statement of the whole body of the law, edited by W. Mack, L.L.D. American Book Co. New York, 1931.

„Dirva“, bertaininis žurnalas pradėjo eiti 1898 m., Shenandoah'ryje ir ėjo iki 1903 kun. A. Miluko leidžiama ir vedama. 1903 m. susijungė su Tilžėje ėjusia „Žinyčia“ ir ėjo kaip „Dirva Žinynas“ iki pabaigai 1906 metų. Amerikoje „Dirvos Žinyno“ knygelės buvo pažymėtos „Dirvos“ vardu.

„Dirva“, savaitinis laikraštis, leidžiamas Ohio Lietuvių Spaudos Bendrovės Cleveland'e, Ohio (6820 Superior Ave.) nuo 1915 metų.

„Dvasiški reikalai didžiojo New Yorko (valstybės) lietuvių.“ Kun. J. Žebrio raštas. '95 „V. L.“ p. 288-289.

Dziennikarstwo Polskie w Ameryce i jego 30-letnie dzieje. Opracował Henryk Nagiel, Chicago, 1894.

The Encyclopedia of the Social Sciences. The Mac-Millan Co., New Yor, 1937.

Gazietą Lietuwiszka, Rasztas paszwestas del Lietuwnikų Amerikoje, 1879 New York. Iszduotojas M. Twaruckas.

„Garsas, laikraštis paszwestas milėtojas tėvynės Lietuvos“, savaitraštis leidžiamas Tamo Astramsko, ėjo Shenandoah, Pa. nuo 13 d. spalio 1892 iki rugsėjo mėn. 1894.

Garsas Amerikos Lietuvių. Savaitraštis, leidžiamas iš Shenandoah nuo 1895 metų. kunigų P. Abromaičio ir J. Žilinsko, nuo 1896 m. daugiau kunigų, paskul Garso Leidėjų Bendrovės—Garsas Publishing Co. 1897 ir pradžioje 1898 metų tas laikraštis turėjo Pittsburghe savo biurą. Nuo 30 d. gegužės 1898 m. perkeltas iš Shenandoah, ėjo iš Minersville, Pa., kun. V. Matulaičio globojamas iki 17 d. lapkričio 1898. Perkeltas į Elizabeth, N. J., ėjo nuo tos dienos (lapkričio 17), leidžiamas naujos bendrovės (iš kunigų: B. Žindžiaus, A. Kaupo, J. Kaulakio ir M. Sedvydžio). Sustojo ėjęs 1899 m. Nuo 29 d. rugsėjo 1897 m. iki 6 d. balandžio 1898 m. buvo spausdinama „Garso Amerikos Lietuvių“ laida su antgalviu „Pasaulė“, su biuru Elizabeth, N. J., globojamu D. Brazinsko ir kun. B. Žindžiaus.

Garsas, Lietuvių Romos Katalikų Susivienijimo Amerikoje organas, ėjęs Brooklyne, dabar Wilkes-Barre, Pa.

Historia Polska w Ameryce. X. Waclaw Kruszk. Milwaukee, Wis. Drukiem Spolki wydawniczej Kuryera, 1905-8 (13 tomų).

History of the United Mine Workers of America, by Evans Chris. Indianapolis, 1918--920 (2 tomai).

The History of Trade Unionism, by Webb, Sydney & Beatrice. London, 1920.

A History of American Mining, by T. D. Rickard. New York, 1932.

Instatai Brolystės Lietuvių Neprigulmingų Ukėsu Kliubo New Britain, Conn. Uždėtas 7 d. vasario, 1897 m. So. Boston, Mass., spauda "Kelelvio," Broadway, 1913.

Jaunatvė—gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo Dr. J. šliupo. 1927 m. Spaustuvė "Titnagas," šiauliai.

Ką lenkai apie lietuvius rašo ir kur yra teisybė—kun. A. Burbos raštas '95 m. "V-bės L." 12-oje numeriu—pradžia N34 (p. 403), pabaiga N43 (p. 512).

Kun. J. Kuro Atsiminimai. Užrašė Kun. Dr. M. Ražaitis. 1937 m. "Amerika" (pradžia balandžio 9-os d. laidoje—iki birželio mėnesio).

Liber Parochiae Lituanorum S. S. Trinitatis in Wilkes-Barre, Pa. (kun. Burbos rankraštis W.-B. parapijos archyve).

"Lietuwiszskasis Balsas." Tas laikraštis yra turtu Lietuwos mylėtoju. Redytojas Jonas Szlupas. Iszeina du syk ant mėnesio. Adresas: Jonas Szlupas, 43 Spring Street, New York." Pradėjo eiti 1885 m.; 1887 m. ėjo maželyčių knygučių pavidale syki į mėnesį ir rečiau. 1888 metais perkeltas šenadorin, kur 1889 m. pradžioje sustojo ėjęs.

Lietuviszkieji Rasztai ir Rasztininkai. Raszlaviszka peržvalga parengta Lietuwos mylėtojo. Kasztai Baltimorės, Md. L. M. Draugystės. Tilžėje 1890.

Lietuviai Amerikoj. Parasze Jr. Jonas. Plymouth, Pa., 1899. Spaustuvėje "S. L. A."

"Lietuvių Balsas į jaunąją kartą Lietuwos didžponių, dvarponių ir bajorų," redakcijos vardu raštas (parašytas A. Jakšto), 1903 m. "Dirvos-žinyno" N1.

„Laisvoji Mintis“, mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literaturos Laikraštis, išleidžiamas Bendrovės „Laisvoji Mintis“, Chicago, Ill. ir Scranton, Pa. N. 16. 1911 m. pasirašo Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

Lietuviai! ar gerais keliais žengiame priekyn? Nuosirdus atsiliepimas į lietuviškąją visuomenę Dr. Jono šliupo. Shenandoah, Pa., spauda "Darbininkų Vilties," 1907 m.

"Lietuvių Kolonijų Istorija Amerikoje raštas, 1923, "Žinyne," išleista Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Kunigų Sąjungos.

"Maskoliški Laikraščiai" (Grazdanin) apie Amerikos Lietuvius," 1898 m. "Garse Am. L.," N10-12.

Medžiaga Amerikos Lietuvių Bibliografijai, Pranaičių Julės raštas 1923 "Žvaigždės" N01 ir 9.

The Miners' Freedom, by Goodrich, Carter. Boston, 1925.

John Mitchell the Miner, by E. Gluck. New York, 1929.

Motinėlės Draugija. Kun. A. Miluko paskaita. Pranaičių Julės leidinys, "Žvaigždės" spauda. Philadelphia, Pa., 1932.

Newarko lietuvių parapijos fin. sekr. knygos: "Su pamaczu Pono Diewo ir su noru Draugistes Szwięto Jurgio Prasideio parapija Lietuwiszka Newarkie N. J. po wardu Szweçausios Szyrdies Pono Jezuso Miatuosie 1894 30 diena moiaus. Kniga užwesta per sekr. fin. A. K. Sweetra."

Padėjimas Lietuvių Tautos Rusų Viešpatystėje. Grafo Lelivos sociologiskas paiszinys. Vertė A. Kaupas. Išleista kasztais kun. A. Miluko, Garso Amerikos Lietuvių spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1896.

Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo Lietuvių Rymo Katalikų parapijos Mahanoy City, Pa., rugsėjo 30 d., 1923.

1888-1923. Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo lietuvių parapijos Mahanoy City, Pa.—šv. Judzapo parapijos istorija.

Pergyventos Valandos (Karovjaus Laiškai). Parašė K. A. K(aupas). Lėšomis Lietuvių Katalikų Tiesos Draugijos ir ir Lietuviškų Kunigų Amerikoje. "Žvaigždės" spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1906.

Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesionalai ir Kronika, t. 1 ir 2. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys, Philadelphia, Pa., 1931.

Pittstono Lietuvių Istorija, išleista minint Lietuvių Romos Katalikų švento Kazimiero Parapijos įkurimo 50 metų sukaktį (1885—1935). Išleista šv. Kazimiero parapijos lėšomis, 1935 m.

"Rytas, szejminiszka draugiszka ukiszka nedėlinis lietuviszka laikrasztis," pradėjęs eiti 1896 m. vasario 27 d., leidžiamas kun. Jį Žebrio, 53 Green St., Waterbury, Conn. Liovėsi ėjęs 27 d. lapkričio 1898 m., kun. J. Žebrių vyskupui iškėlus į New Britain klebonu. Šio

vietininkas kun. P. Saurusaitis, atpirkęs spaustuve leidu „Bažnyčios Tarną,” baigusį savo dienas 1900 m. su 19-tu tų metų numeriu.

Suskaita arba Statistika visų lietuvišų knygų atspausų Prusuose nuo 1864 iki pabaigos 1896 metų. Surašė A. Jonas Zanavykutis (sk. Angrabaitis.—Red.).

„Saulė” ėmė eiti 1888 m. iškart kaip savaitraštis, paskiaus du kart savaitėje. Leidėjas D. T. Baczkaukas, 439 W. Pine St., Mahanoy City, Pa.

Saulės Kalendorius, 25 m. sukaktuvėse (1888—1913).

„Skaitlius draugysčių liūdią aple tautišką gyvumą Connecticut'o lietuvių.” Mažučio raštas ('95 “V. L.,” p. 250-251).

Spisok Litovskich i drevne-prusskich knig, izdannych s 1553 po 1891 god. Priloženije k “Sborniku bibliografičeskich materialov dla geografii, etnografii i statistiki Litvy.” Sostavil S. J. Baltramaitis. S. Peterburg, Tipografija V. Bezobrazova, 1892.

Suskaita arba Statistika visų lietuviškų knygų atspausų Amerikoje nuo pradžios Lietuviškos Amerikon emigracijos iki 1900 metų. Suraszė Jr. Jonas. Kasztals fondo Liet. Parodos Paryžiuje. Plymouth, Pa., 1900 m.

Susivienijimo Lietuvų Amerikoje Istorija, išleista S. L. A. lėšomis, “Tėvynės” spauda, 307 West 30th St., New York, N. Y.

Šv. Pranciškaus Lietuvų Parapija. 30 metų sukaktuvėms paminėti.

Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvų Organizuotės Sukaktuvėse. Antra laida, Pranaičių Julės lėšomis, A. Milukas & Co., Philadelphia, Pa., 1926.

Šv. Kazimiero Seserų Kongregacija (Mt. Carmel'io parapijos 40 m. sukaktuvių paminėjimui). Parašė Kun. Dr. J. B. Končius. Mt. Carmel, Pa., 1932.

Tėvynės Sargas, mėnesinis laikraštis, paskirtas dvasiškam ir medžiagiškam lietuvių tautos sulaukymui per jos apšvietą. Tilžėje 1896—1904.

Tėvynė, Metal I. Literatūros, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis, Susivienijimo Lietuvų Amerikoje organas, ėjo iš Mt. Carmel, Pa. Rėdytojas J. Jonas (sk. kun. J. Žilinskas—Red.), su tokiu pat antgalviu ėjo 1897 ir 1898 m. iš Shenandoah, Pa. (103 E. Lloyd St.), 1899 m. ėjo iš Plymouth, Pa. Per ištisus 1898 ir 1899 m. “Tėvynė” garsinosi esanti priedas prie Tilžiškio

"Varpo." 1900 m. "Tėvynės," jau savaitinio laikraščio, ėjusio iš Philadelphijos, redaktoriais buvo kun. A. Kau-pas ir T. Astramskas.

Tėvynė, savaitinis laikraštis, leidžiamas Susivieni-
mo Lietuvių Amerikoje, eina iš New Yorko (307 W.
30-th St.), nuo 1910 po šiai dienai. Pradėjo eiti iš Bos-
tono, Mass., 28 d. sausio 1908, V. Jokubyno redaguoja-
ma iki 1911 m. Paskui apie metus jos redaktorium
buvo Vidikas (Tauras) ir V. K. Račkauskas iki 1918 m.,
šio įpėdiniiais buvo P. Purvis ir S. E. Vitaitis, kurs ir
dabar eina redaktoriaus pareigas.

Trumpa Peržvalga Lietuvystės Darbų Amerikoje 1892
metuose (Kun. A. Burbos 96 puslapių knygelės, at-
spausdintos J. Paukščio spaustuvėje).

Trumpa Hartfordo Lietuvių Kolonijos Istorija, 1923.

U. S. Coal Commission, Report 68th Congress. Sen-
ate Document 195, 5 vols., 1925. Coal Miners' Struggle
for Industrial Status, by Suffern, New York, 1926.

The United Mine Workers of America as an Economic
and Social Force in the Anthracite Territory, by Walsh,
W. J. Washington, D. C., 1931.

Užstanawymai Prowu Lietuwiszkos Taworszczystes
Broliszkos Pamacztes po wardu szw. Juozapo Apekuno
Pannos Marijos, Patrono musu lygos ir smerties. Už-
dėtos Williamsburge, 1886. Drukarne "Wienibe Lietuw-
niku," J. Pauksztio, Plymouth, Pa., 1887 (15 pusl.).

Wienibė Lietuwniku (Wien. Liet. W. L.), nuo 1890
metų "Vienybė Lietuwninkų" (Vien. Liet. V. L.), savait-
raštis, pradėjęs eiti 1886 m. Plymouth, Pa., 1907 m.
perkeltas Brooklynan, N. Y., kur 1933 m. subankrutavo.
Tais pačiais metais atgaivinta, leidžiama kaip "Vieny-
bė." Nauji šito laikraščio leidėjai pasivadino Lithuanian
Press Corporation ir 1937 m. leidžia jį kasdien.

Valtis. Nedėlinis laikrasztis (16 puslapių knygu fo-
mate). Ant pirmojo numerio, išėjusio Plymouth, Pa.,
1894 m., balandžio mėnesio 4 dieną iki 30-am (tų metų
spalių mėn. 24) pažymėta, jog pinigus siųst reik šiuo
antrašu: Joseph Pauksztys, Plymouth, Luz. Co., Pa. Nuo
31-jo numerio (tų metų spalių 31 d. laidos) iki N56
(paskiausiam, išėjusiam 1895 m. balandžio 24 d.) pini-
gams antrašas tas pats, bet pasarga: "Rankraszczius
bei korespondencijas siusti: Kun. A. Burba, L. Box
1053, Plymouth, Luzerne Co., Pa." Visą ėjimo laiką
spaudos lėšas apmokėjo kun. A. Burba, jis ir tvarkė
visą laikraštėlį.

„Viltis“, lietuviszkai tautiszkas, darbininkiszkas laikraštis. Iszeina kas subata Shenandoah, Pa. Iszduotojas ir rėdytojas V. Stagaras. Pradėjo eiti 4 d. vasario 1899 m. 1900 metais „iszdawėjas ir rėdytojas V. J. Stagaras ir J. Montvila“. Sustojus eiti 1901, atgijo 1907 kaipo „Darbininkų Viltis“ V. Šliakio leidžiama iki 1914 metų.

Varpas, literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis. Metas I, 1889. Iszduodamas kasztu Susivienijimo Lietuvos inteligentų. Atsakantis rėdytojis Martynas Jankus pas E. Weyerį Tilžėje (ėjo Prusuose iki spaudos atgavimo).

„Vienybės“ metraštis 1926 metams.

1895—1935 40 metų Jubiliejaus atmintis. Elizabetho N. J. Lietuvių Rymo Katalikų šv. Petro ir Povilo parapijos sukaktuvių leidinys.

„Vienybės Lietuvninkų“ 25 metų sukaktuvių jubilėjus (1886—1911), Brooklyn, N. N. 1911.

World's Popular Encyclopedia. The World Syndicate Publishing Co., Cleveland, O., New York, N. Y.

Žvaigždė, savaitraštis, pradėjo eiti 1901 iš Brooklyn, N. Y., 1904 m. perkeltas šenadorin, vėliaus 1909 Philadelphiaj. Nuo 1923 metų mėnesinis, o nuo 1926 berlaininis žurnalas. Dabar leidžiama A. Miluko & Co., Philadelphia. Redaktorė J. Pranaščiūtė.

1923 m. Žinynas. Iszleido Am. Liet. R. K. Kunigu Sąjunga (Red. kun. Bartuška).

SUTRUMPINIMŲ PAAISKINIMAS

W. L. ir V. L.—Wienbe Lietuwniku; Vlienybė Lietuv-
ninkų; G. A. L.—Garsas Amerikos Lietuvių; T.—Tėvy-
nė; G. L.—Gazieta Lietuwiszka; Sp. L. ir A. L. Org.
Suk.—“Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organi-
zuotės Sukaktuvės”; P. Am. L. Prof.—Pirmieji Ameri-
kos Lietuvių Profesionalai ir Kronika; Am. L. Kr.—
Amerikos Lietuvių Kronika; A. L. K. M.—Amerikos
Lietuvių Katalkų Metraštis; P. L. I.—Pittstono Lietu-
vių Istorija; I. Ch. L.—Istorija Chicagos Lietuvių; R.—
Rytas; Sus. ar. St.—Suskaita arba Statistika V. Liet.
knygų ir tt.; V. M.—Vlienybės Metraštis 1928 m.; Žv.—
Žvaigždė; L. A.—Lietuviai Amerikoje; Ar g. k.—Lietu-
viai! ar gerai keliais žengiamo priekyn? (Dr. Šl.) “L.
B.”—Lietuviškasis Balsas.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

III.

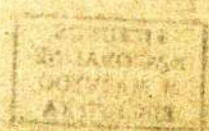
ZYMESNES CITATES IS KITŲ RAŠTŲ

Lietuviai Jungtinių Valstybių Statistikoje . . .	17-18
A. Jakštas "Dirvoje-Zinyne" ('03) apie Amerikos lietuvių progresą	19
Grafas Leliva apie lietuvių prispaudimą rusų im- perijoje	20
"Aušra" ('85) ir "Varpas" apie lietuvių ateivių vargus	24-25
"Pittston'o Lietuvių Istorija" apie lietuvių ang- likasių bėdas	27
"Spaudos Laisvės ir Am. L. Org. Suk." knygos apie Senadorio lietuvių parapijiečius . . .	37
"Vienybė Liet." ('94) apie polonizmo apaštalus lietuvius	39
Pirmasis Am. lietuvių raštas "Aušroje" . . .	46
"Aušra" apie brolių Augustiną, susišelpimo drau- gijų kurėją	47-48
"Garsas Am. Lietuvių" apie pirmąjį ('74) lietu- vių spausdinį Amerikoje	51
"Aušra" apie "Gazietą Liet." ir septintosios de- šimties lietuvius	61-72
Antrasis Amerikos lietuvių raštas "Aušroje" .	73
"Historia Polska" apie New Yorko lenkus . .	82
šv. Traicės draugijos gromata "Aušroj" . . .	83
"Am. Liet. Kronika" apie Plymouth'o parapiją .	86
"Lietuviai Amerikoje" knygos apie kun. Burbą .	87
"Am. Liet. Kronika" apie Plymouth'o parapiją .	88
"Žvaigždė" (1911) apie Plymouth'o parapiją . .	89
"Am. Liet. Prof. ir Kronika" apie kun. Čižauską, "Susivienijimo" idėjos sėjiką	93
Dr. P. Matulaitis "Varpe" ('94) apie šliupo- Dembskio su kun. Burbą ginčus	98

"Pirm. Am. Liet. Profesijonalai" knygos apie "Mūsų Raštų Istorijoje" paminėtus amerikie- čių vaidus	99
Kun. Žilnius apie tą patį pareiškimą	100
Kun. A. Burbos pareiškimas "Garse Am. L."	101
"Rytas" apgina kun. Burbą	101
"Garsas Am. Liet." gina mirusio kun. Burbos garbę	102
"Garsas Am. Liet." apie paminklą kun. Burbai	104
"Žvaigždė" apie Mahanoy City lietuvių parapiją "Vienybė L." apie pašventinimą Mahanoy City lietuvių bažnyčios	110 111
"Šv. Juozapo Parapijos Istorija" apie parapijoje iškilusius ginčus	114
"Tėvynės Sargas" ('00) apie "Saulę"	116
Kun. Tūmas-Vaižgantas apie "Saulę" "Žinyčioje" Adv. A. Dubinskas apie "Saulę" "Dirvoje-Žiny- ne" ('03)	117 118
Dr. V. Kudirka "Varpe" ('92) apie "Saulę"	119
Kun. Žebrius ("Ryte," '97) apie "Saulę" gynusį Dr. Šliupą	120
"Garsas Am. Liet." apie tą patį	121
Jungt. Valst. prokuroras apie "Saulės" leidėjo bylą	122
"Wienybė L." ('89) apie Baltimorės liet. parapiją Baltimore "Sun" apie vietos lietuvių kleboną	129 132
Kun. J. Žebrius ('98 "Ryte") apie "keliaujančią mokslainę"	135
Kun. A. Kaupas ('98 "Garse A. L.") apie "Kardą" Kun. Žebrius ('97 "Ryte") apie "Kardo" veikėjus "Dr. Šliupas ir nupuolęs Hodur"—kun. Žebrio raštas "Ryte" ('98)	142 143 151
"Tėvynė" apie šerifo Martino žiaurumus	155
"Garsas Am. Liet." apie Lattimer'o žudynes	157
"Garsas Am. L." apie lattimer'iečių bylą	159
"Tėvynė" apie tos bylos finalą	162
"Garsas Am. L." apie užuojautą lattimeriečiams "Garsas Am. L." apie užuojautą lattimer'iečiams Lattimer'iečių "Atsišaukimas" "Garse Am. Lietu- vių" ('98)	167 167 168
"Garsas Am. L." ('98) apie Amerikos dienraš-	

čių atsiliepimą	170
Svetimžemiai akyse amerikiečių ('98 "Tėvynė")	174
Social Science Encyclopedia apie angliakasių .	177
"Wienibė Liet." apie bažnytinius vaidus . . .	184
J. Šliupas ('85 "Aušroje") apie N. Y. lietuvius, besitariančius apie parapiją	186
J. Šliupas ("Jaunatvėje") apie lietuvių lenkų laikraštį "Unija"	188
Idem (ibidem) apie liet. laikraštį "Unija" . .	189
Idem ("Aš ir Lietuva") apie "Unijos" vargus .	190
"Pirm. Amerikos Liet. Profesjonalai" apie Šliupo antikatalikišką veiklą	194
Dr. Šliupas apie savo pasiryžimus sukurti nepri- gulmingą bažnyčią New Yorke	195
Kun. A. Varnagiris ('98 "L. B.") apie New Yor- ko lietuvius	202
A. Pajaujis ('86 "W. L.") apie parapijas . . .	204
"Wienibė Liet." ('86) apie New Yorko lietuvių nejvykusią parapiją	205
"Liet. Pensylvanijoje" apie lietuvius ateivius .	214
"Liet. Balsas" apie New Yorko lietuvių atsto- vą šenadoryje	216
"Spaudos Laisvės ir Am. Liet. Org. Suk." knygos apie šenadorio "liet. parapijos" įgaliotinius	218
"Lietuviškojo Balso" ir "Wienybės Lietuvnikų" polemikų pavyzdžiai	221-239
"Pittston'o Liet. Istorija" apie parapijos kūrėjus	246
J. Šliupas ("Aš ir Lietuva") apie "Lietuviškojo Balso" įkūrimą	248
"Liet. Balsas" ('86) apie "Lietuvos Mylėtojų" įstatus	249
"Liet. Balse" J. Paukščio pasmerkimas	254
"Liet. Balsas" apie Lietuvos krikšto 500 metų sukaktuves	256
"Vienybė Liet." apie brošūrą "Lietuvos Mesijas"	265
Dr. V. Kudirka ('91 "Varpe") apie tą pačią bro- šūrą	265
Kun. J. Žilius ('98 "Tėvynėje") apie kun. Bur- bos dešimtmetį	267
Dr. V. Kudirka ('90 "Varpe") apie kun. Burbos sutvarkytą "Vienybę Lietuvnikų"	269

šernas-J. A. ('90 "Varpe") apie tų metų "Susiv." seime iškilusius vaidus	272
Dr. V. Kučirka ('91 "Varpe") apie tą patį dalyką "Susiv. Liet. Istorija" irgi apie tai	273
"Spaudos Laisvės ir Am. Liet. Org. Suk." knygos apie tą patį dalyką	275
"Am. Liet. Profesijonlai ir Kr." knygos apie tą patį	277
"Vienybės Liet." pareiškimas prieš šliupą	278
"Lietuviai Amerikoje" apie Plymouth'o lietuvių lenkų sątykius	282
šernas "Spaudos Laisvės ir Am. L. Org. Suk." knygoje apie "L. Balso" žlugimą	289
"Liet. Raštų ir Raštininkų" autorius apie tą patį dalyką	290
Dr. P. Matulaitis ('94 "Varpe") apie "Naują Gaidynę"	292
"Varpo" ('97) recenzentas apie "Liet. Raštus" ir Raštininkus"	293
Dr. V. Kudirka ('92 "Varpe") apie "Apšvietą"	295
žemkalnis ('93 "Varpe") apie "Apšvietą"	296
"Varpas" ('92) apie "Saulę" ir "Vienybę"	297
"Varpas" ('93) apie "Saulę" ir "Garsą" jau šliupo įtakoje	297
"Lietuviai Pensylvanijoje" Dr. Kudirkos laiškal Dr. Basanavičiui	299
"Wienibe Liet." ('89) J. Matulevičiaus gromata	304
"Lietuviai Pensylvanijoje" Andrukaičio laiškal M. Jankui	306
"Vienybė Liet." ('92) kun. Burbos raštas—"Lietuystės Reikaluose"	309
"Wienibės Liet." ('90) raštas apie New Yorko Brooklyno lietuvius	314
"Apšvieta"—Dr. V. Pietario gromata Dr. šliupui	316
"Apšvieta"—Dr. šliupo atsakymas Dr. Pietariui	324
Lietuvių bažnytinių bylų, pasiekusių Aukščiausiąjį Teismą ir patekusių į Jungt. Valstybių teisininkų kodeksą—"Corpus Juris" sąrašas	331

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

IV.

„LIETUVOS AIDO“ RECENZIJA.

Lietuvos officiozo šių (1939) metų 29 d. sausio laidoje tilpo platesnis raštas — „Insikurimo Amerikoje lietuvių išeivių vaizdas“. — Iš kun. A. Miluko „Amerikos Lietuviai XIX šimtmetryje“.

Rašte prisimenama ir apie knygu autorius. Esą „kun. A. Milukas priklauso prie tos Amerikos lietuvių senosios kartos veikėju, kurie ilgą laiką yra dirbę Amerikos lietuvių išeivių tarpe ir patys turėję progos gerai pažinti jų gyvenimą. Pats budamas gyvo buvo dzuikas, jis ilgą laiką sukosi Amerikos lietuvių išeivijos sąjudžio rato centre ir per visą savo amžių tiek daug prisirinko medžiagos apie išeiviją, kad ilgainiui pasidarė vienas geriausių jo žinovų.

Papasakojęs „keletą žodžių apie autoriaus asmenį“ recenzentas tęsia:

„Ten gera, kur musų nėra“

Paskaičius kun. A. Miluko čia minimąjį veikalą, galima gerai suprasti, kodėl a. a. kun. J. Tumas-Vaižgantas anais laikais savo raštuose taip labai atkalbinėjo musų žmones plaukti į „laimės šalį“ — Ameriką. Pirmųjų lietuvių išeivių į Ameriką keliai, kaip matyti iš

kun. A. Miluko veikalo, buvo nukloti labai dygių arškėčių. Kiek laimingesni buvo patys pirmieji išeiviai į Ameriką. Jie galėjo keliauti į vakarus, plėsti ir žudyti indėnus ir įsigyventi jų žemėse. Tačiau lietuviams tos laimės nebeteko patirti. Pirmiesiems lietuviams išeiviams į Ameriką atvykus, indėnus jau buvo išstumę "baltieji žmonės", kuriems ir lietuviai jau nebebuvo "balti". Tais laikais Amerikos lietuviams išeiviams teko kiekvieną savo teisių kampelį kovote išsikovoti. Šiandien nebegalima nė įsivaizduoti, kokia ta kova buvo brutali ir šiurkšti. Ji lietuviams buvo sunkesnė, kad jų daugumas čia atvažiavo be jokio pasiruošimo, nemo-kėdami svetimos kalbos. Tokiomis aplinkybėmis jie labai lengvai patekdavo į išnaudotojų ir apgavikų rankas, lyg musselės į vorų tinklus.

Pirmausia Amerikos lietuviams išeiviams teko susiremti su airiais. Seniau čia įsikūrę airiai į atevius žiurėjo kaip į laukinius žvėris. Net vaikai lietuvius išeivius akmenimis mėrydavę. Kasyklose airiai kiek įmanydami lietuvius išnaudodavę. Pirmosios lietuvių išeivių įmonės buvo stačiai užpuolamos organizuotų gaujų ir išdauėomos. Prieš tokias priemones tebuvo galima kovoti su tokiais pat priemonėmis. Buvo organizuojami panašūs lietuvių būriai, kurie brutalia jėga spirdavosi prieš užpuolikus. Tik tokią jėgą pajutę, užpuolikai nurimdavo. Po tokio "karo" prasidėdavo ramesnis gyvenimas.

Pirmosios išeivių religinės kovos

Galima sakyti, antrasis Amerikos lietuvių kovų už savo teises etapas prasidėjo tada, kai šalia religijos

pradėjo kilti aikštėn ir tautiniai reikalai. Iš pradžių visi Amerikos ateiviai katalikai: lietuviai, lenkai, italai, slovakai, bavarai ir kiti laikėsi lyg ir bendro fronto. Tačiau prieš 60 ar 70 metų Amerikoje ėjo labai aštrios kovos už parapijas. Beveik nė viena senesnė Amerikos lietuvių parapija nėra įsikurusi be muštynių. Vėliau po tokių muštynių kildavo ilgos bylos. Amerikos lietuviams išėiviams ypačiai šioje plotmėje teko smarkiai susikirsti su lenkais; jie dėjosi lietuvių bičiuliais, tačiau tikrumoje tesiekė tik lietuvius paglemžti į savo įtaką ir juos sulenkinti.

Nepaisant tokios sunkios kovos už buvį, Amerikos lietuviai tautiškai pradėjo atgyti jau net prieš "Aušros" pasirodymą. 1879 metais New Yorke jie išleido jau pirmąjį savo laikraštį. Tas pirmasis Amerikos lietuvių laikraštis turėjęs 132 skaitytojus.

Pačios pirmosios žinios apie musų išėivius

Kun. A. Milukas savo minėtoje knygoje pateikia daug įdomių ištraukų ir žinių apie pačius pirmuosius musų išėivius į Ameriką. Lietuvių emigracijos pradžia į Ameriką yra laikomi 1868 metai. Tačiau Simanas Daukantas savo raštuose mini lietuvius mėginus pasiekti Ameriką 1688 metais, vėliau gi po Kosčiuškos sukilimo apie 1850 metus. Tikslėsių žinių apie tuos pirmuosius išėivius nėra. Žinoma tik tiek, kad 1866 metais netoli New Yorke apsigyvenęs iš Marijampolės vienuolyno atvykęs kun. Andrius Strupinskas. Tačiau šis faktas nėra patvirtintas. Viena yra tik aišku, kad pirmieji Amerikos lietuviai išėiviai išlipdavo New Yorke uoste. Čia

prasidėdavo jų pirmieji vargai. Jų dalis gaudavo darbo pas apylinkių farmerius, kiti gi prie tiesiamų geležinkelių.

Pirmieji lietuvių bureliai susispietė Shamokine, Mahanoy Plane, Shenandoahe, Danville, Plymouth, Pittstone ir tt. New Yorke pirmieji lietuviai gavo darbo siuvėjų dirbtuvėse. Kiek vėliau dalis lietuvių išėivių gavo darbo Brooklyno cukraus dirbtuvėse. Čia sukosi patys pirmieji Amerikos lietuvių išėivijos lizdeliai, iš kurių vėliau plito Amerikos lietuvių organizavimosi ir tautinio atgijimo darbas. Tačiau daug vargo ir kančių mūsų išėiviams reikėjo paaukoti, kol jiems pavyko išsikovoti sau lygias teises kitų išėivių tarpe.

Visus tos kovos kelius, budus ir priemones aprašo savo veikale "Amerikos Lietuviai XIX šm." kun. A. Milukas. Kas norės smulkiau su mūsų išėivija Amerikoje susipažinti, be kun. A. Miluko veikalo negalės apsieiti.

V.

"KARDO" ŽURNALO RECENZIJA

"Amerikos lietuvių gyvenimą tyrinėjantiems autoriaus pavardė gerai žinoma, nes be jo gausių raštų negali apsieiti nei vienas, kuris bent kiek giliau ir pilniau nori pažinti mūsų išelvių gyvenimą Amerikos Jungtinėse Valstybėse..." taip pradeda mano paskutinio veikalo — "Amerikos Lietuvis XIX šimtmetyje" recenziją pulkininkas V. Steponaitis "Lietuvos Karininkų Laikraštyje — Karde" (N6 [308], 1939.III.15). Jis tęsia:

"Nemaža duomenų yra surinkęs ir aukščiau išleistose knygose... Nemaža medžiagos taip pat surinkęs ir paskelbęs iš mūsų spaudos draudimo laikų. Aplamai, tai gausus senovės praeities tyrinėtojas.

"Panašiam darbu salvgos Amerikoje yra sunkokos, nes nėra kokios nors įstaigos, kurioje būtų surinkti kad ir Amerikos lietuvių spaudiniai, nekaltant jau apie nustojusius veikti draugijų archyvus (bylas). Nenuostabu tat, kad ne tiek seniai iš 1896 m. 'Garso Amerikos Lietuvių' pavyko nustatyti pirmaji lietuvių kalba leidinį Amerikoje. Tai giesmė 'išrėdukuota Amerikoje, miesto Shenandoah Parapijoje, Lietuwiszkoje Diena 30 Kwietniaus Miatuose 1874.' Tačiau paties šio spaudinio iki šiol dar nerasta ir negauta...

"Panašūs reiškiniai įvyksta dėl tos paprasčiausios priežasties, kad 'Amerikos lietuvių vaikai nemėgsta senų raštų ir knygų. Senelių ilgus metus branginami lietuviški laikraščiai, rankraščiai tenka ugnelei, kada namuose nauja tvarka įsivyrėja. Ta pati pasaka pasikartoja kone visur, paprastų žmonių ir inteligentų namuose."

Pakartojęs šitą "Amerikos Lietuvių XIX šimtmetyje" autoriaus nusikundimą "Kardo" recenzentas klau-

sias: "o ar panašaus priekaišto negalima ir mums (nepriklausomos Lietuvos piliečiams) prikišti?" Plačiau paminėjęs bibliografų rinkinius tėvynėje pulkininkas V. Steponaitis tęsia:

"...Amerikos lietuvių gyvenimą tyrinėdamas, kun. Milukas apėmė labai plačią sritį, kuriai ar tik ne daugiausia medžiagos duoda visokeriopi leidiniai, be kito, kaip sakiau, jau neveikiančių draugijų bylos (jei jos liko),* senesnių žmonių atsiminimai (jei jie tuo metu įvykių neužrašydavo, nerašė dienoraščio, tai jų atminčiai irgi ne tiek lengva patikėti) ir pan. Tai visa reikėjo surinkti, kartais vetose apsilankius, nes nekurie tautiečiai leidžia daryti nuorašus iš dokumentų, vien autoriui pas juos asmeniai atsilankius." Čia irgi nėra ko nors nepaprasto, nes nors ir siauros srities dalykų rinkėjas niekada nenorės vieną kitą eksponatą "paskolinti," o duodamas vietoje nusirašyti jau bus garantuotas, kad tasal leidinys ar dokumentas vis dėlto jo rinkinyje pasiliks... Todėl autorius pagerbė vien tyliėjimu" kad ir Pittstono "pirmosios" parapijės pilnesnį aprašymą. Be abejo, ir daugiau yra panašių "tyliėjimų," nes kai kuriems įvykiams nušviesti gal but, ap- lamai dokumentų ar raštų nėra...

"Autorius daug padarė, plačiai užsimojo, nes šio jo tyrinėjimo ir studijos apie Amerikos lietuvius XIX am- žiuje yra tik pirmas tomas, o turi būti dar du (vienas —R.). Amerikos lietuviai turėtų kiek galima daugiau kun. Milukui padėti, kad būtų kuomažiausiai spragų, apsirikimų, nes vargu ar greitai kuris nors kitas tą sritį palies"—baigia savo recenziją gen. Steponaitis.

*Apie tą patį veikalą — "Amerikos Lietuviai XIX šimtetyje" rašė ir "Lietuvos Aidas" 1939 m. 29 sausio dienos laidoje.

VI.

BOSTONO „DARBININKAS”.

**Svarbūs istoriniai dokumentai iš Amerikos
lietuvių gyvenimo.**

Kaip jau buvo “D-kė” minėta, kun. A. Milukas dabar rašo Amerikos lietuvių istoriją, paremtą tikrais dokumentais, kurie rupestingai buvo saugojami jo archyvuose. Be didžiulės jo knygos “Spaudos laisvės ir Amerikos lietuvių organizuotės sukaktuvės”, jis gamina dar kitą veikalą vien Amerikos lietuviams skiriamą. Tos knygos vardas “Amerikos lietuviai XIX šimtmečiuje”. Jau išėjo iš spaudos pirmas tomas (350 psl.). Randasi čia daug dokumentų iš pamirštos ar nepatėmytos praeities, kurie nušviečia viena kitą mūsų visuomenės darbininkų pasiryžimą. Čia išsamiai nušviečiama šliupo darbuotė, kaip jis 1885 m. pirmas, paskui (1892—1894 m.) su Dembskiu ir Hoduru veikė, kad sukurtų ne-žalėžnikų bažnyčią; kaip lietuviai angliakasiai daugiau siai padėjo išauginti Susijungusių Angliakasių Uniją, paskesnias metais labai daug įtakos dariusią Jungtinių Valstyvių darbininkiška teisdavystei, pagaliau, kokiose sąlygose kun. A. Burba skyrė lietuvius nuo lenku

— visa tai parodo smulkmenišką citatą iš praeities raštų, straipsnių, laiškų ir dokumentų.

Esminis istorijos pagrindas tai dokumentai. Istorikas vien jais turi verstis. Jo darbas — sutvarkyti, suklasifikuoti dokumentus taip, kad jie tiksliai atpa-sakotų praeitį ir atitaisytų įsiskverbusias klaidas, ku-rios įsisenėjo viešoje opinijoje, pasidėkojant tariamųjų “istorikų” fantazijai. Kun. Milukas savo knygoje vien dokumentais operuoja. Jų ten devynios galybės. Per-skaičius jo knygą, nevienam atsidarys akys į tikrąją mūsų išelvijos praeitį. Tad kiekvienas tiesą branginąs lietuvis turėtų tą knygą įsigyti. Jonas Kmitas.

1938 „Darbininke“ N. 48.

VII.

SAVAITRAŠTIS „TEVYNE“.

Ištraukos iš rašto “Kunigo Antano Miluko Lietuviškos Praeities Vaizdai. Kun. Milukas ir Jo Nauja Knyga”.

“Ties Manhasseto įlanka Ilgojoj Sa-loj netoli New Yorko yra buvęs gra-žus “dvaras”. Jo savininkas, protesto-nas, keletą metų atgal dovanojo jį Švento Franciško Misijos vienuolėms. Tai jauki ir rami vieta, kurioj triukšmingą pasaulį galima užmiršti. Įsisteigusios čia balto-sios seserys gyvena išmaldomis, augina kopustus ir kitas daržoves, ir auklėja ne-mažą burelį (apie 50) sergančių širdies

liga jaunų mergaičių. Keturios tų seserų yra aukštai išlavintos slaugės — puikios laborantės ir kardiakų slauginimo specialistės.....

Šioj ramovėje gyvena dabar senas Amerikos lietuvių veikėjas, vėlesniais laikais pasidaręs istoriku, kunigas Antanas Milukas. Jis yra šios misijos dvasišku tėvu, atlikinėja mišias ir mišparus ir klauso vienuolių ir mažų mergaičių išpažinties. Turi jis čia sau medinį namelį tarp medžių ir krumų, yra vienuolių apruošiamas, gauna pavalgyti. Rodos dar ir šiočia tokia algelė jam yra mokama.

Dienų dienomis kun. Milukas čia esti paskendęs meditacijose apie savo triukšmingą praeitį, apie kovas už lietuvių, apie savo "Žvaigždę", apie parapijų vargus ir apie Amerikos lietuvių gyvenimą, kurs buvo.

Bet šios vietos ramumas jį kartais pradeda slėgti. Jis dar norėtų buti gyvas ir veiklus. Tuomet jis bėga Brooklynan, atlanko visas redakcijas ir klebonijas, taipgi užsuka pas savo buvusius parapijonus. Pasikalbėjęs ar pasiginčijęs, jis vėl nusiramina. Su paskutiniu traukiniu gryžta į vienuolyną.

Čia jau viskas miega. Tik švento Francisko stovykla pasitinka jį kieme išskėstomis rankomis nakties tamsumoj. Savo namely kunigas Milukas užsikaičia

kavos, išsigeria stiklėlį vynelio, ir pradeda rašyti — “ješčio odno posledneje skazanje” — apie kun. Burbą, apie D-rą Šliupą, apie “Vienybę”, apie “Taradaiką”... Pasigirsta pelėdos balsas. Kun. Milukas atsimena apie kavą. Bet ji visa išvirus. Puodas pradėjęs degti.

Tokioj aplinkumoj kun. Milukas rašo dabar apie Amerikos lietuvius devyniolik-tame šimtmety. Paskutinio jo veikalo pirmas tomas antrašte “Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje” šiomis dienomis jau bus gaunamas pirkti. Surankiotas ir atspausdintas įvairiu šriftu, ant įvairios popieros ir įvairiose spaustuvėse, o dar įvairesnis savo medžiagos margumu — tai yra tikrai indomus tomas. Jau vien savo išvaizda ir tvarka jis daug pasako apie kunigą Miluką ir jo rupestį apie Amerikos lietuvių praeitį.

Kunigas Milukas, žinoma, negali būti bešališkas istorikas. Jis perdaug pats veikė praeity, perdaug buvo dalim tos istorijos, kurią rašo, ir perdaug jausliai dar ja gyvena, kad galėtų nuo jos atsi-traukti ir rašyti objektyviai. Tačiau dažnai jis paduoda medžiagą ir daro apie ją pastabas ne be pastangų buti objektyviu. Kitur jis objektyvumo tarytum bijo.

Nežiurint į viską, kunigo Milukō knyga su savo skaitlingomis citatomis, atpa-sakojimais, pastabomis, išvadomis, atvi-

rumais ir vienpusiškais sudaro savotišką pirmųjų Amerikos lietuvių epopėją. Medžiaga yra grandiozinė — didelei noveli ar visai eilei tragedijų. Skirtumas tarp 1870 metų ir 1938 metų lietuvių gyvenime Amerikoje yra milžiniškas.

Lietuvių pionierių keliai Amerikoje buvo daugiau erškėčiuoti, negu kitų žmonių, kurie atvyko čia bent keliomis dešimtimis metų anksčiau. Tie pirmesnieji dar galėjo dengtais vežimais traukti į vakarus sau žemės ir laisvės jiekoti. Pakeliui, norėdami, jie galėjo plėsti ir žudyti ramius indijonus — šios žemės tikruosius savininkus. Lietuviams, taip kaip ir lenkams, slavokams, vengrams ar italams, tokios progos nebebuvo. Vietoj indijonų jie surado čia daug aršesnius žmones už indijonus. Tai buvo "baltieji žmonės", kuriems lietuviai su kitais vėlesniais ateiviais nebuvo "balti" ---

Už savo buvį ir prieš didelę amerikiečių panieką visiems ateiviams teko lietuviams visur kariauti ir toli ne visuomet taip pasekmingai, kaip Ramanauskui.

Tačiau savo karingumą Amerikoje pirmuoju masinėse išeivijos dešimtmečiu lietuviai daugiau parodė savo imtynėse su lenkais už bažnyčias, o vėliau didelėse rietenose tarp savęs, ypač tarp katalikų ir "šliuptarnių" ---

Kunigas Milukas pabrēžia savo knygoj, kad lietuvybē arba lietuviu judējimas apsireiškē Amerikoje pirmiau negu Lietuvoje, bent pirmiau negu pasirodē "Aušra". Tačiau ta lietuvybē neturējo "Aušros" dvasios ir programo. Savo atspindī ji rado "Gazietoj Lietuviszkoj", pirmutiņiam lietuviu laikraštyje, kurs 1879 metais pasirodē New Yorke. Jo leidējas buvo lenkas Mikas Tvarauskas, kuriam padējo šv. Kazimiero draugija, kun. Končius ir vienuolis Zeytzas. Skaitytoju laikraštis turējis 132. Tas pats Tvarauskas vēliau išleido "Praractwas Michaldos Karalienēs isz Sabbos", o taipgi "Morfeuszā arba Iszguldima Sapnų" — divi labiausia paplitusias tarp lietuviu knygeles, ir dar dvejetā kitu. Dar vēliau, jau su J. Šliupu, Tvarauskas leido laikraštī "Unija."

Kunigo Miluko knygoj yra tikrai daug papasakojimū ir ištraukū iš kitu raštū apie įvairiu parapiju įsikurimą, nesusipratimus ir bēdas nuo 1871 metų iki 19-tojo šimtmečio pabaigos. Tos parapiju istorijos yra gana panašios viena kitai ir šiandien jau perdaug nuobodžios skaityti. Daug indomesnē yra medžiaga, kuri suteikia mums supratimą apie tų laikū lietuviu buvį ir jų charakteristikas. Buvis buvo skurdus, gyvenimas žiaurus, asmenų charakteristikos — labai labai žemos. Jeigu iš šios medžiagos rašytume

tragediją, tai išeitų komedija. Tačiau, kokia tai tragiška būtų komedija.

Iš jūros lietuviškų vaidų ir neapsikentimų, iš pasikolijimų tarp šliuptarnių ir kunigų, tarp Paukščio ir Baczkausko ir kitų "veikėjų" kunigo Miluko knygoje iškyla vienas didelis momentas — Hazletono tragedija. Užsimiršusiems savo mename gyvenime lietuviams ir kitiems ateiviams vėl stoja akis į akį Amerikos gyvenimo realybė.

Amerika neapkentė svetimšalių, "foreinerių," atėjunų. Angliški dienraščiai ir žurnalai kurstė amerikiečius prieš "foreignerius," piešdami juos bjauriausiose spalvose. Kuomet tie foreigneriai, iki šiol buvę tyliais pastumdėliais mainose, pradėjo organizuotis savo reikalų apgynimui, jie dar labiau tapo neapkenčiami.

Rugsėjo 10 dieną 1897 metais Lattimero "pečėje" ties Hazletonu įvyko streikuojančių foreignerių skerdynė. Tarp streikavusių daugiausia buvo slavų ir lietuvių. Šerifas Martin su savo nusamdytais deputatais ant vieškelio pastojo darbininkams kelią ir be jokios priežasties paliepė deputatams šaudyti į beginklę minią. Žmonės pasileido bėgti. Tie šaudė į bėgančius. 21 darbininkams krito ant vietos ir liko daugybė sužeistų. Tarp užmuštųjų buvo penki lietuviai: Grikis, Tarnavičius, Keidelis, Tamošiunas ir Kakevičius. Susivienijimo Lietuvių organe "Tė-

vynėje," kurs tuomet ėjo iš Shenandoah, tilpo tos skerdynės, o vėliau "Lottimero bylos" išsamūs aprašymai. Tas įvykis sujungia visą lietuvių, lenkų ir slavokų išeiviją.

Amerikiečiai ir po šios skerdynės "nerodė užuojautos foreigneriams. Angliški laikraščiai tuojaus prisipildė aprašymais apie svetimtaučių buntą," rašo kun. Milukas ir pastebi: "geras buntas, kad iš kelių dešimtų sužeistų, ir tai iš užpakalio, nei pas vieną nerasta jokio ginklo". Gubernatorius paklausęs to niekšo šerifo atsiuntė į skerdynės vietą kelis tukstančius milicijos, kad "sulaikytų maištinikus nuo tolesnių maištų." Šerifas buvo teisiamas. Bet vienpusiškas "baltųjų žmonių" teismas jį išteisino. Tarp "jury" buvo du apksūstųjų giminės.

Ištraukomis iš to laiko lietuviškų ir angliškų laikraščių kun. Milukas gyvai atvaizduoja tą baisų įvykį ir nepatikėtinaį bjaurų daugumos amerikiečių užsikirtimą prieš ateivius.

Šią reikšmingą istoriją su didele nau-
da gali pasiskaityti mūsų vaikai. Tai jų
tikrųjų pionierių istorija" ('38 "Tėvynė"
No. 47).

VIII.

"RIMBO" ŽURNALO „RIMBO“ ŽODIS.

Štai prieš mane, ant Rimbo redakcijos stalo, guli stora, 348 puslapių, knyga, užvardinta "Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje (1868—1900)". Tai kunigo Antano Miluko naujai išleista knyga.

Šioje knygoje surinkti visi galimi faktai, visa galima rasti istorinė medžiaga iš praeities lietuvių gyvenimo Amerikoje. Kuomet tą knygą skaitai ir tą istorinę medžiagą matai prieš savo akis žinodamas, kad Amerikos lietuviai neturi jokių archyvų istorinei medžiagai palaikyti, iš kur būtų galima gauti žinias ir susipažinti su lietuvių gyvenimu praeityje, turi suprasti, kad tų knygoje esamų žinių surinkimui, kur buvo galima jas rasti, kun. Milukui prisiėjo apkelti ir apvažinėti ne desėtkus ir ne šimtus, bet tukstančius mylių, kol po vieną kitą žinėlę surinko. Tokį milžinišką ir pasišventimo reikalingą darbą galėjo atlikti tik kun. Milukas, kurio kaip sniegas balta galva tokį nuovargį gali pakęsti ir atlaikyti.

Istoriniu atžvilgiu knyga yra labai įdomi. Joje randasi labai daug įvairių žinių apie lietuvių praeitį Amerikoje. Joje randame žinias, kaip lietuviai šioje šalyje pradėjo kurtis, kaip jie auklėjo savo šeimas, kaip jie tvėrė organizacijas, kokie pas juos buvo tuolaikiniai savitarpiniai nesutikimai, kaip jie buvo persekiojami ir išnaudojami svetimtaučių ir kokius vargus jiems prisiėjo pergyventi.

Kun. A. Milukas išleisdamas šią knygą atliko didelį darbą ir tą visą sunkumą beveik pats vienas ant savo pečių išnešė, nes kaip knygoje pažymėta, tai bendraleidėjų ir prenumeratorių skaičius visiškai nedidelis.

Istorines žinias mylintiems patartina šią knygą įsigyti, atsikreipiant pas: Rev. A. Milukas, St. Francis Home, Roslyn, N. Y.

(1909 „Rimbos“ N. 2)

IS PR. LAPIENES RASTO "VIENYBĖJE"

"...Pastebėjau viename laikraštyje, kad ir pas mus bandoma dar rašyti, kad kun. A. Milukas rengias spaudai kelių tomų knygą apie Amerikos lietuvius 19 šimtme-ty.

"Susidomėjau. Sekiau spaudą, ieškojau žinių kada ji išeis, kur ji gaunama bus. Gaunu šią žinią iš 'Pasaulio Lietuvio,' kad kun. A. Miluko 'Amerikos Lietuvos XIX šimtme-tyje' pirmasis tomas jau išėjęs iš spaudos ir gaunamas adresu 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa. Kainuoja \$3.50, o su audekliniais viršeliiais \$4.25. Užsimokant iš kalno už abu tomu—\$5.00.

"Liudna paliko. Reiškia, jau Lietuvoj laikraščiai ja parencenzavo, Lietuvos žmonės, besįdomaujanti mūsų praetimi, jau ja perskaitė ir įvertino, o mes kai kurie dar abejojame ar ji išeis...

"Šiandien tik ka baėjau skaitvti lapus knygu pir-maj tomą 'Amerikos Lietuvos 19 šimtmetų,' parašy-ta kun. A. Miluko. Su kokių idomumu ja skaččiau, dar nei vienos kitos knvgos, rodos, nesu skačėiusi. Ir aš patutau savv išdidumo, kad štai čia, Amerikoj, kur-ios žmonės tiek labai sumaterialėje, kurioj pasak eu-ronlečių, tik vien doleriu tesrūpinama, atliekami dar-bai, kurie didžiausios pagarbos verti. Šiandien mes tikrai valime nudžiuginti ir Lietuvos žmogų, besįdo-maujanti mūsų literatūra.

"Knygoj. Ivg veidrody, atspindi lietuvių pradinis gy-venimas šioje šavje. Pamatome juos, mazgely susi-rišusius savo turta, išibant New Yorke ir leidžiantis per plačiąją Ameriką tariamosios laimės ir aukso kal-nų ieškoti. Jie visų niekinami, jie kuo baisiausiai iš-naudojami ankstyvesniųjų imigrantų, bet jie negrįžta į tėvynę, jie kantriai velka savo pasiimtą dar sunkesni, negu namuose turėtą, kryželį, ir villasi geresnės atei-ties. O skaitesnę ateitį žada prasilavinusieji žmonės, inteligentai, kurie daugumoje per nevalią į šią šalį pa-tekę, pabėgę nuo rusų bizuno, palikdami tėvynę, išsi-gelbėję nuo Sibiro. Pastarieji skleidžia apšvėtą, patys

kęsdami sunkiai įsivaizduojamą vargą. Jie gyvena urveliuose, miega ten pat ant grindų, po kelias dienas dirba nevalge. Tai bene visų tuo laiku gyvenusių redaktorių ir kitokių mūsų liaudies švietėjų buitis. Ir nenoroms lenkiasi galva pagarbai tiems žmonėms, kurie dar gyvi mūsų tarpe ir kurie jau išsiskyrę iš gyvųjų. Jei ne jų pasiaukojimas kitų labai dirbti, jei ne jų užsimiršimas savo asmeninių reikalų,—kažin kokiame kely šiandien lietuviai rastųsi?

“Taip, daug liudnesnė ano amžiaus mūsų švietėjų buitis, negu šiandien yra. O ir šiandien juk ji labai nepavydėtina!

“Visoj knygoj nėra jokių paties autoriaus komentarių, jokios jo nuomonės vienokiu ar kitokiu klausimu. Visas raštas—tik ištraukos iš tų laikų lietuvių ir dalinai iš amerikonu spaudos. Ištosos ilgos laikraščių citatos, vienu veikėjų kitiems veikėjams laiška, kritikos,—tai medžiaga, kuri užpildo knygos 350 puslapių.

“Moteris figuroja tik viena. Tai dr. Šlupco žmona, žinoma slapivardžiu Aglė. Ji vyriška energija dirbo, ėjo pečius surėmusi su vyrais per dyglius, kantriai pakeldama material skurdą ir net kai kurių lietuvių metanus jai šlykščius priekaištus.

“Ar dirbo tuo laiku daugiau moterų visuomeninius darbus?—Lauksiu su nekantrumu antrojo tomo. Iš praeities semiamės stiprybę, iš Amerikos lietuvių gyvenimo praeities galėsime spręsti ir apie mūsų ateitį.

“Džiaugiuosi, kad tokias žinias doleriu galima įsigyti. Tai didžiausios svarbos žinios ne tik tiems, kuriems rupi tyrinėti istoriją, bet ir kiekvienam, sekančiam gyvenimo progresą.

“Didelę padėką tejaučia kun. Milukas tokius vertinigus raštus paruošdamas. Ir čia minima knyga yra neišsemiamas šaltinis rašytojams. Medžiagos ten tiek, kad tik semki, kurki ir stebinki pasaulį, kad lietuvis ir tokiais keliais eidamas neužmiršo kuo esąs.” (39 “Vienybė,” 19.VI.)

...iš savo... X. ...

A. Jakštas—Dambrauskas.

A) „Lietuvos Aido“ XII 29 d. N. 269.

LAISVOSIOS LIETUVOS ATLANKYTU.
Iš Pranaičių atsiminimų. Autorės
lėšomis „Zvaigždės“ spaustuvėje, Philadelphia,
Pa. 1923, 357 psl. gr. in. 8.

Autorė trejopai laiminga: viena, kad gali tolimas keliones atlikti; antra, kad moka tose kelionėse daug ko pastebėti ir savo išpūdžius dailiai aprašyti; trečia; kad savo kelionių aprašymus gali „savo lėšomis“ taip puikiai išleisti.

Siame naujame savo veikalė autorė teikia žinių apie savo kelionę iš Amerikos Lietuvon. Iškeliauja ji 1922 m. gruodžio mėn. Laimingai perplaukus okeaną ir su dideliu vargu pervaziavus per Vokietiją, pačiam Kūčių vakare pasiekia ji Kybartus, o pirmą Kalėdų dieną atvyksta Kaunan.

Būdamą karšta patriotė, ji tarianti galėsianti oia pasilsėti, pasidžiaugti nauju lietuvių gyvenimu, nauja mūsų valstybės tvarka. Deja, skaudžiai apsigauņa. Pasamdytas stoty vežikas nesugeba surasti nurodytos gatvės ir namų. Pati Lietuva sutinka ją, kaip ir kitus brolius amerikie-

čius, šaltai su biurokратиšku formalizmu, laiko ją svetimo krašto piliete, vargina ją ilgais „meldavimais“ ir po ilgų baladonių teišduoda jai leidimą gyventi Lietuvoj tik vienam mėnesiui.

Matydama mūsų naujo valstybės aparato netobulumą ir net nedovanotiną kvailumą, ji tariasi patarnausianti ir amerikiečiams lietuviams ir pačiai anų laikų mūsų valdžiai aprašydama su visomis smulkmenomis tikrai idiotišką tuometinę pasų ir „meldavimosi“ procedūrą.

Tuo savo aprašymu ji tikrai atkeršija ne tik už savo, bet ir visų brolių amerikiečių vargus ir pažeminimus, patirtus Lietuvos policijos įstaigo-se. Bet būdama teisinga, ji neužmiršta pažymėti ir išimtis: vieną geraširdį valdininkėlį ir vieną „džentelmoną“ — policininką, parodžiusį kur kas daugiau proto ir takto, negu jo viršininkai.

Nemažesnio nemalonumo patiria autorė ir anų laikų Kauno pašte, atėjus atsiimti jai adresuoto siuntinio. Čia rusiškai kalbanti valdininkė iške-lia abejojamą net autorės lytį, dėl to, kad jos amerikietiška-me pase buvo parašyta Julė Pranaitis, o ne Pranaičiūtė.

Bet autorė — kieto būlo. Ji negali visas kliūtis, gauna leidimą gyventi Lietuvoje, kiek jai reikia, aplanko žymesnes jos vietas, pamato lie-tuvių gyvenimą tiek laikinoj sostinėj, tiek ir pro-vincijoje. Visus savo išpūdžius ir patyrimus ji

surašius siunčia Amerikos „Zvaigždei“ atskirais laiškais, o dabar, tuos laiškus krūvon surinkus išleidžia atskirą knygą.

Beskaitant ją, atgyja, lyg kino filmoj, visas 1923 metų Lietuvos gyvenimas. Štai tų metų užgavėnės su visokiais koncertais, vakarais, o ypač baliais, kur įvairiausi svaiginamieji gėrimai, ypač šampanas, liejasi, kaip iš „gausybės rago“ ir kur šokta lig 6 val. ryto. Vienas tų balių (Ukio Banko) autorės žiniomis prarijęs ne mažiau 25,000 litų!

Štai vėl 16-o Vasario šventė, su jos iškilmingomis pamaldomis, demonstracijomis, kalbomis, iluminacija ir „suktiniu“ ne vietoj. Štai III-jo Liet. Katalikų Kongreso posėdis su kun. Krupa-
vičiaus kalba, kurioj jis barė klebonus, kad taip „svarbaus reikalo nenori suprasti ir neduoda savo arklių agitacijos reikalams“ (60 psl.).

Toliau eina Lietuvių laivyno vėliavos pašventinimas, lydymas mūsų eksporto statistika ir nurodymu nuostolių dėl neturėjimo savo laivų. Neuzmiršta ir gegužės 1 d. šventė pasibaigusi milicininko Zitinevičiaus nušovimu. Paminėtos ir jojo laidotuvės, kuriose dėl vidaus ministerio Olekos pasivėlinimo, gedulinga procesija turėjo laukti iš-tisą valandą.

Bet ir čia negalas. Štai dar III Seimo atidarymas. Štai visokios gegužinės štai įvairios tragiko-

medijos dėliai būtų stokos. Štai abejingos visuomenės liūdnas vaizdelis, štai ištisą savaitę laively laikomas nuskendužio garlaivio mašinisto lavonas, teleistas palaidoti tik tuomet, kai prielaukos žydai ėmė skųstis dėl nepakenčiamo dvokimo... ir t.t. ir t.t.

Autorė visur parodo pastabumą, sugebėjimą greit orientuotis mūsų santykiuose, o taipgi ir nemaža civilinės drąsos. Kur reikia, ji pasako tiesos žodį ir Lietuvos valdžiai ir mūsų jaunimui ir karininkams ir patiems žydams. Kas autorei atrodo tiesa, tą ji ir pasako atvirai nesistengdama tiesos vynioti į bovelną.

Taigi šis veikalas yra visiems rekomenduotinas ir skaitytinas. Mūsų puristai ras čia be abejo ne vieną prikištiną kalbos dalyką. Bet kam rūpi turinys daugiau, negu kalba, tas autorės amerikietiško beveik nepastebės.

Kas aukščiau pasakyta, liečia vien I-ją šio veikalų dalį (1—127 pls.), nes antrąją jo dalį sudaro „Viešnagė Seštokuose“, kuri jau seniau buvo mano recenzuota „Lietuvos Aide“. Prijungimas tos antrosios dalies prie autorės atsiminimų ne tik nenkenkia autoriui, bet anaipol jo vertę žymiai padidina, nes gautas iš čia 1928 m. Lietuvos vaizdas tampa kur kas pilnesnis ir raiškesnis.

A. Jakštas.

B) Kauno dienraščio "Ryto" N. 15 (2062)

"Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesijonalai ir Kronika. (Iš kun. A. Miluko paskaitų). Tomas I. Pranaičių Julės leidinys, "Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa., 1929 m. 250-12 in—8.

Amerikos Lietuvių gyvenimas mums maža težinomas. Jis apsuptas tam tikru slaptinumo šydu. Mes tiek težinom, kad jis labai skirias nuo mūsų Lietuvoj. Bet koks jis yra iš tikrųjų, apie tai mes artimesnio supratimo neturim. Todėl privalome būti ypatingai dėkingi tiems rašytojams, kurie Amerikos lietuvių gyvenimą parodo tikroje šviesoje.

Vienas tokių rašytojų yra kun. A. Milukas. Jis daug metų yra išgyvenęs Amerikoje, klebonavęs ne vienoj Amerikos lietuviškoj parapijoj, dalyvavęs įvairiose Amerikos lietuvių organizacijose. Todėl jam yra gerai žinomas netikėtai Amerikos lietuvių gyvenimas, bet ir jų įsikūrimo istorija. Turėdamas surinkęs tai istorijai daugybę žinių, kun. Milukas yra nekartą jomis naudojėsis savo paskaitose apie mūsų išėiviją. Dabar tos paskaitos išėina atskiriomis knygomis. Leidžia jas žinomoji mūsų rašytoja, Amerikos "Žvaigždės" bendradarbė, p-lė Julė Pranaičiūtė. Aukščiau minėtoji knyga—sudaro kun. A. Miluko paskaitų I-ji tomą. Jame daugiausia kalbama apie Amerikos "profesijonalus." Profesijonalais autorius vadina žmones, turinčius tą ar kitą profesiją, amatą, ar užsiėmimą. Dėlei to skaitytojas ras čia įdomių žinių ne tik apie pirmuosius Amerikon atvykusius kunigus, redaktorius, spaustuvininkus, rašytojus, daktarus, bet ir apie pirmuosius siuvėjus, kurpius, barzdaskučius, krautuvninkus, bankininkus ir kitokius biznierių.

Labai įdomios ir istorijos pirmųjų Amerikoje lietuvių bažnyčių. Jos buvo įkurtos bendrai lietuvių ir lenkų lėšomis, bet lietuviams neilgai teko jomis naudotis, nes lenkai jas sau pasisavino ir lietuviai vėliau gavo statydintis savas atskiras lietuviškas bažnyčias. Taip buvo Shenadory, Šamokine ir kitur.

Šalia lietuviškų parapijų steigimo, autorius aprašo ir pirmųjų Amerikoje lietuviškų draugijų įsikurimą. Čia puola akin faktas, kad daugiausia tų lietuviškų draugijų—turi vardą šv. Kazimiero Draugijų (pav. Brooklyne, Bostone, Chicagoje, Waterbury, New Yorke, Pittsburghe, Plymouththe ir k.). Tai parodo šv. Kazimiero populėrumą amerikiečių lietuvių tarpe.

Vėliau tos draugijos susijungė į vieną "Visų Liet. Kat. Dr-jų Susivienijimą Amerikoje."

Autorius savo veikale elgias kaip tikras istorikas. Jis netiktai faktus paduoda, bet ir kitų paduotus patikrina ir klaidingus atitaiso. Todėl nei vienas būsımasis mūsų išėivijos istorikas nekalės apsieiti be šio sąžiningai sustatyto kun. A. Miluko veikalo.

Jis įdomus pasiskaityti ir šiaip jau lietuviams neamerikiečiams, nes parodo, kaip prasti, bemokšliški kaimiečiai lietuviai atvykę Amerikon, įsikūrė, prasigėyveno, tapo prekybos įmonių, spaustuvių, bankų savininkai.

O jau kas mano Amerikon ar kitur dangintis, tie būtinai turėtų atydžiai perstudijuoti šį veikalą, kad svetur nuvykę nebedarytų tų klaidų, kurių yr darę seni emigrantai.

Už šios knygos parašymą ir jos išleidimą gerb. autorius ir garbi leidėja yra verti iš mūsų visuomenės susilaukti nuoširdžois padėkos. Nes užfiksuodami savo rašiny žymią mūsų išėivijos gyvenimo dalį, yra patarnavę nevien išėiviams, bet ir apskritai mūsų tautos istorijai. Būtų geistina, kad panašūs veikalai netrukus pasirodytų ir apie mūsų išėiviją kituose kraštuose, k. a. Kanadoje, Argentinoje, Brazilijoje, Pietų Afrikoje ir kitur.

A. Jakštas.

Lietuvių literatūros ir kultūros istorijos žurnalas
dėkui už šiuos puikiai išdėstyto straipsnio
išleidimą. Šis straipsnis yra labai
naudingas ir įdomus. Jis
yra labai naudingas ir įdomus.
XII.

Kultūros žurnalo "Vairo" recenzentas S. Merkelis,
1931 m. N. 1-me rašo:

**Spaudos Laisvės ir Amer. Liet. Organizuotės Sukaktu-
vės.** Antra laida. Pranaičių Julės lėšomis A. Milukas and
Co., Philadelphia, Pa. 782-8 nž. psl. 15-23 cm.

Kun. A. Milukas yra vienas iš kruopsčiausių lietuvių
literatūros medžiagos rinkėjų Amerikoje. Jis nepraleidžia
nei vienos progos, nei vienerių sukaktuvių apie jas plačiau
nepakalbėjęs ar neparašęs. Daug jis įdomios lietuvių lite-
ratūros medžiagos yra paskelbęs "Žvaigždės" žurnale. Pats
buvęs aktingas spaudos draudimo gadynės veikėjas jis dau-
giausia ir rašo apie tuos laikus.

Šioje knygoje taip pat daugumas straipsnių yra kun.
A. Miluko parašyti, daug medžiagos iš jo archyvo paskelb-
ta. Taigi su šia knyga verta susipažinti kiekvienam lietu-
vių literatūros ir kultūros istorikui. Ji bus įdomi ir šiap-
jau lietuvių inteligentui pasiskaityti.

Pirmiausia susipažinkim su knygos turiniu. Daug me-
džiagos yra apie šiuos mūsų literatūros ir spaudos veikėjus:
Valančių ir Daukantą (9-63 p.; 315-319 p.), kun. Martyną
Sederevičių ir jo padėjėjus (63-107 p., 254-257 p.), Petrą
Kriaučiuoną (151-170 p.), Kazimierą Jaunių (171-187 p.),
S. Gimžauską (183-201 p.), Joną Jablonskį (202-205 p.),
kun. Ad. Grinevičių-Jungtą (206-240 p.), Juozą Ložinskį
(320-322 p.), Dr. P. Matulaitį (323-368 p.), ir Martyną Jan-
kų (404-14 p.). Yra trys straipsniai ir apie mūsų spaudos
draudimo gadynės katalikiškosios literatūros kilimo cent-
rus (Kretingos vienuolyną, Žemaičių ir Seinų kunigų se-
min.): Kretingos vienuolių kalinių darbuotę (241-253 p.),
Šv. Kazimiero Draugijos pradžia (287-291 p.) ir Seinų se-

minarija (373-403 p.). Toliau seka bendro pobūdžio straipsniai apie spaudos draudimą ir kovas del lietuviškųjų raštų—Lietuvių spaudos uždraudimo dokumentai 122-134 p. mūsų draudžiamosios literatūros keliai (135-150 p.), J. O. Širvydo Iš mūsų knygos kovų fronto (atsiminimai apie kontrabandnešius (265-286 p.). Dar yra keletas mažesnių straipsnelių apie spaudos draudimą ir trumpai paminėtas Didysis Vilniaus Seimas (292-297 p.).

Toliau reikia paminėti iš Amerikos lietuvių gyvenimo porą straipsnių—"Tėvynės Mylėtojų Draugija" (418-424 p.) ir Amerikos lietuvių pirmieji profesionalai (425-695 p.). Šis pastarasis straipsnis gana ilgas ir duoda daug medžiagos Amerikos lietuvių gyvenimui nušviesti ir Amerikos lietuvių veikėjams pažinti.

Daugumas šios knygos straipsnių yra paskaitos, skaitytos įvairių sukaktuvių proga. Toms paskaitoms medžiaga semta daugiausia iš kan. dr. J. Tumo, prof. Biržiškos, prof. kun. Alekno ir kitų raštų. Taigi, kun. A. Miluko raštai kompiliacijos retkarčiais pajvairintos jo paties atsiminimais. Žinoma, tie jo raštai yra skirti Amerikos lietuviams, todėl jų praktiška reikšmė yra didelė. Mums, lietuviams, kun. A. Milukas daug įdomesnis ten, kur jis duoda naujos, dar niekur nespaudintos medžiagos. Pav., rašydamas apie dr. P. Matulaitį, arba 1904 m. korespondenciją (Iš "Žvaigždės," ir "Dirvos Žinyno" archyvo) (706-750 p.). Daugumas šios knygos straipsnių jau yra buvę išspausdinti kituose žurnaluose, daugiausiai "Žvaigždėj", laikraščiuose ir atskiromis knygelėmis. Žinoma, tas faktas rodo, kad kun. A. Miluko raštai yra mėgiami ir skaitomi.

Knygos turinį pajvairina daug mūsų literatū ir lietuviškos spaudos platintojų fotografijų. Be to, keliolikos rankraščių faksimilės, taip pat dailiai išspausdintos.

Šio veikalo kalba palyginti daili ir graži.

—

XIII.

Amžinas Paminklas Spaudos Draudimo laikų Darbuotojams. Apie mūsų vargų ir kovų dėl spaudos laikų jau nebe vieną knygą turime parašytą. Rašė apie tai kan. J. Tumas, rankiojo atsiminimus P. Ruseckas, išleidęs du tomu "Knygnešio," esama nemažai ta tema rašinių ir kitų autorių (A. Jakšto, A. Rucevičiaus, P. Mašiotų ir k.). Bet nei viena tų knygų savo turiniu nėra nušvietusi Amerikos lietuvių vaidmens tautiniame lietuvių atgimime. Šio rašinio autoriui, beviešint nesenai lenkų okupuotame Vilniuje, bežiūrinėjant L. Mokslo Draugijos archyvą, puolė į akį vienas įsidėmėtinas piešinys jame atvaizduotas schematiniai apibrėžtas Lietuvos žemlapis, kurį apšviečia trys šviesos šaltiniai: vienos iš užjūrio—tai Amerika, kitas iš užnemunio—tai Tilžė, ir trečias iš vidurio Europos—tai Šveicarija.

Tas schematinis planas, buvęs vienas iš eksponatų tarptautinėje parodoje Paryžiuje, regis 1898 m., (1900 m.—R.), sako daug nemalonumų padarė rusų valdžios atstovams, nes užsienis pamatė, kad tik iš svetur apšvietos spinduliai spinduliai Lietuvą tepasiekė.

Kalbamajam plane Amerikos apšvietos spinduliai nubraižyti visų ryškiausiai—ir, berods, tai pilnai atatiko anų laikų padėtį. Šalia tilžiškės kontrafakcinės literatūros, daugiausia spaudinių į Lietuvą iš Amerikos buvo gabenama, nes ten ir knygos ir laikraščiai laisvai buvo spaudinami.

Spaudą atgavus ir Lietuvos gyvenimo sąlygoms besikeičiant, tas Amerikos lietuvių spaudos vaidmuo ėmė nejučiomis mažėti ir šiandien visuomenėje mažai kas beatme-

*) „Spaudos laisvės ir Amer. liet. organizuotės sukaktuvės“, Ant-ra laida. Pranaščių Julės iššomis. A. Milukas ir Co., Philadelphia, Pa.

na anuos lietuvių tautai sunkiuosius laikus, kada mūsų užjūrio broliams teko Lietuvos švietėjų ir tautinės sąmonės kėlėjų vaidmenį vaidinti. Darbas buvo varomas visų išvien: ko nepajėgė čiabuviai ar Mažosios Lietuvos talkininkai, tai atliko užjūrio broliai, turėdami prieš akis vieną tikslą: laisvą ir laimingą tautos ateitį.

„Spaudos Laisvės“... autorius ir leidėjai, suprasdami anais laikais nuveiktų darbų visiems atmintiną svarbą, parūpino kapitalinį veikalą, kuriame lygiai Lietuvos, lygiai Amerikos lietuvių kontrafrakcinis veikimas plačiai nušviestas. Veikalo turinys sudarytas nesilaikant nei chronologinės tvarkos, nes tai, ištikrųjų, sunku buvo įvykdyti: jame daug randame atsiminimų, biografijų, net atskirų studijėlių. Del tų priežasčių „Spaudos Laisvės... ir t. t. sukaktuvių“ knyga tenka ne monografija (kaip iš jos vardo gailma būtų spėti), bet rinkiniu brangintinos mūsų kultūros istorijai medžiagos, tikrai kruopščiai surankiotos ir rūpestingai sutvarkytos.

Viso knygoje yra bemaž 800 puslapiai teksto, suskirstyto atskirais straipsniais—viso apie 60. Pakaktų tų straipsnių pavadinimus išrašyti, kad įsitikintume, jog „Spaudos ir t. t. sukaktuvių“ knygos turinys tikrai įdomus. Bet šiuo atveju tai būtų per ilga ir persunku. Todėl, manding, pakaks nurodyti labiau įsidėmitinas rašinių rūšis, užtinkamas aprašomoje knygoje. Pirmučiausiai—„Spaudos ir t. t. sukaktuvių“ knygoj daug vietos paskirta atsiminimams apie vysk. M. Valančių ir jojo darbų aprašymams. Tokių rašinių knygoje randame šešis. Toliau, minėtini pluoštai žinių apie garsųjį knygnešį ir knygnešių autorių kun. Sedelevičių, apie Petrą Kriaučiūną, apie Kazimierą Jaunių, apie šv. Kazimiero dr-jos pradžia, apie Didyjį Vilniaus Seimą, apie d-rą P. Matulaitį, apie Seinų kunig. seminariją, apie „Aušros“ laikus, apie M. Jankų, apie d-rą J. Šliupą, apie kun. Juškevičių, „Amerikos Lietuvių Kronika,“ apie išėviją, apie kun. A. Burbą, apie L. Mokslo Dr-ją, ir t. t.

Pabaigoj turiningo ir įvairaus teksto eina gausus ir įvairus rankraščių faksimilių skyrius, kuriame randame atvaizduotų d-ro J. Basanavičiaus, A. Jakšto, Geručio, Šerno, Totoraičio, Civinsko ir k. rankos raštą.

Skaitytojų patogumui, norint kuria nors viena tema atsidėjus pastudijuoti, gale knygos pridėti trys sąrašai paminėtų laikraščių, knygų ir raštų sąrašas, paminėtų įstai-gų sąrašas ir paminėtų vietų sąrašas.

Žodžiu, "Spaudos laisvės ir t.t. sukaktuvių" knyga tai dar platesnis ir išsamesnis, negu "Knygnešiai" ir kiti raš-tai veikalas amžinas paminklas spaudos draudimo laikų darbuotojams kultūros dirvoje pastatytas. Vien, kas pri-kiština šiai tikrai brangiai knygai—tai kalbos ir rašybos nevienodumas. Kalbą pataisius, autorių individualybė, ra-sit, nebūtų nukentėjusi, o skaitytojui parankiau būtų bu-vę. Ilustracinė dalis ir spauda irgi gražesnės galėjo būti.

"Lietuvos Aide" V. B-nas. 1931 m.,

XIV.

A. Dambrauskas—Jakėtas apie „Viešnagė Seštokuose" 1939 „Lietuvos Aide" (N. 104 VI—11 d.).

Prnaičių Julės Viešnagė Seštokuose. Autorės lėšomis,
Philadelphia, Pa. 3654 Richmond str., 214 psl. m. 8.

Žinomas mūsų rašytojas ir veikėjas kun. A. Milukas 1923 metais yra pavedęs šios knygos autoriui aplankyti jo senutę matiną, gyvenančią Seštokuose. Pildydama ši prašymą, autorė tais pat metais atvyko Lietuvon, aplankė ne tik Seštokuose gyvenančius kun. Miluko gimines, bet pabuvojo ir Kaune ir Klaipėdoj ir mūsų pajūrio kurortuose, visur atidžiai domėdamasi Lietuvos žmonių gyvenimu, susidariusia nauja valstybės tvarka, jos gerumais ir netobulumais. Turėdama didelę stebėjimo dovaną autorė iš tos kelionės prisirinko daugybę įvairiausių įspūdžių, kuriuos šioje knygoje trumpais bet gyvais bruožais ir aprašo; kaip kino filmoj slenka čia vienas po kito įvairiausi tipai. Štai neišauklėta storžievė pikčiurna majorienė, nei ačių nesakanti už padarytus jai patarnavimus; štai jauna sveika ir sumani dzukai tė bevažiuojanti kelintą kartą Kaunan į Norkaus kontorą laivakortės atsiimti ir vis jos negaunanti, nes kontoros tvirtinimu, jos brolis dar nevisus pinigus už laivakortę teatsiuntęs; štai kun. Miluko senutė motinėlė savo laiku uždraustas knygas slėpusi, žandarus nugirdžiusi, jų suareštuotą kunigą išvadavusi ir daug daug savo amžely gražių darbėliu nuveikusi. Neužmirštas ir autorės bendradarbis — patsai kun. A. Milukas. Jo nuopelnai spaudos draudimo ir karo metu gana plačiai ir teisingai nušviesti. Primintas ir kun. Miluko įskundėjas Amerikos lietuvis; dėliai to įskundimo Amerikos valdžia per visą karo laiką buvo uždėjus kun. Milukui sunkią pareigą — visus spausdinamus savo raštus versti angliškai. Kiek per tai be reikalo sugaišta laiko, kiek tiems vertimams išleista pinigų, sunku ir apsaityti. Gerai padarė autorė, kad to, dabar Kaune gyvenančio lietuvio išdaviko nepareiškė vardo. Nes žinant, kas tai padarė, sunku būtų buvę susilaikyti nespjovus jam į veidą.

Įdomus taipgi autorės pasakojimas ir apie Salemono Banaičio jaunystę ir jo narsius uždraustų knygų platinimo būdus.

Palangoj autorė susitinka su įdomiu, bet nekokiū lietuvis amerikietės tipu. Duoda charakteristiką ir dviejų nesimpatingų ponių minis-

terienų. Be reikalo tik priduria iš jų gyvenimo smulkmenų, iš kurių norinčiam nesunku atspėti ir kas jos pačios per vienos. Aš bijaus, kad čia nebūtų per daug sutirštintos varšos. Tikrumoj tos ponios ministerienės gal nėra jau taip peiktinos, kaip jos šioj knygoj nupieštos.

Autorės atpasakotas karininko pasakojimas apie mūsų kariuomenės organizavimo pradžia būtų ne pro šalį paskaičius ir mūsų prokuratūrai. Jai priderētu, kad ir vėlai, padaryti teisybę ir kariuomenės bei valstybės skriaudiką tinkamai nubausti.

Išvestų šiame veikale tipų galeriją papildo dar lietuvių bolševiko daktaro šeimyna ir dvi komisarės žydaitės. Autorė gina Lietuvą nuo šių dviejų šmeižtų, bandydama įrodyti, kad Sovietų „rojus“ toli nėra taip gražus, kaip jiedvi mono, bet, žinoma, jų neįtikina.

Netrūksta čia ir panegirikų kai kuriems Lietuvos veikėjams, k. š. A. Smetonai, generolui Nagevičiui, A. Jakštui ir k.

Būdama pati amerikietė, autorė nepaliko nepalietus ir Amerikos lietuvių santykių su naujai susikūrusia mūsų valstybe. Ji telsingai nušviečia iš vienos šalies nepamatuotas lietuvių amerikiečių pretenzijas, o iš kitos — ir mūsų buvusių valdžių nemokėjimą suprasti teisingus tų pačių amerikiečių interesus ir savo nedovanotinu biurokartizmu kliudžiusiu jiems pirktis žemės sklypelį ir susikurti kokią pramonės įsteigėlę. Ji tiesiog piktinasi tuo, kad mūsų valdžios už auksą greit duodavusios leidimus įvažiuoti Lietuvon iš Rusijos įvairiems nelietuviams, palaikantiems pas mus rusų kalbą ir simpatizuojantiems rusų bolševizmui, ir net nesigailėdavusios jiems šiltų vietelių valdžios įsteigose ir pačioje kariuomenėje, o savo broliams amerikiečiams neparodžiusios nė pusės to palankumo. Rusų kalba mūsų karininkų tarpe atrodo autorei nepakenčiama anomalija. Ji klausia, argi neatsirandą protestų prieš tą rusicizmą. Ir gauna atsakymą, kad protestantų būta, bet už savo narsumą jie gavę „netikėtą paaugštinimą zuikių šaudyti provincijon“. Tai buvo autorės rašyta 1923 m. Reikia tikėtis, kad dabar nei panašūs protestantai, nei tokie paaugštinimai nebėra jau reikalingi.

Nemažai šioj knygoj patiekta ir asmeniškų autorės sumanymų, projektų, pasiūlymų. Pav. tiek amerikiečiams, tiek Lietuvoj gyvenantiems mūsų broliams ji siūlo laidotuvių ir paminklų išlaidas sumažinti iki minimumo, o sutaupytas tuo būdu sumas paversti stipendijomis mokslus einančiam jaunimui šelpti. Lygiai įdomus ir kitas autorės projektas. Pastebėjus, kad mūsų jauni rašytojai terašo daugiausia beprasmius futuristiškus niekus, ji išreiškia sumanymą — sukurti atskirą fondą premijoms už veikalus, parašytus mūsų tautos istorijai bei gyvenimui nušviesti k. š. už dailias istoriškas apysakas, tautiškus epus ir p.

Labai įsidėmėtinas ir trečias gerb. rašytojos pasiūlymas apie mūsų valdininkų atostogas. Ikšiol jų dauguma veržias į mūsų pajūrio kurortus. Ten nuvykę, o neturėdami užtektinai lėšų, jie gauna gyventi blogiausiose sąlygose, per tai tos atostogos jų sveikatos visai nepataiso, o jų biudžetą visai suardo. Taipgi autorė ir pataria valdininkams vykti atostogoms į kaimą pas savo tėvelius bei gimines. Ten ras ir sveiką orą ir valgi, o išlaidas sumažins gal daugiau negu per pusę. Taip beatostogaudami valdininkai nenutoltų nuo liaudies, geriau suprastų kaimiečių vargus, galėtų aukščiau pakelti jų valstybišką susipratimą ir šiaip jau daug gera kaimui padarytų. Mintis sveika, graži, verta plačiai paskleisti valdininkų, ypač žemesniųjų, tarpe.

Ne vienoj šios knygos vietoj paliesta ir lietuvių amerikiečių gyvenimas. Ypač įdomiai nupiešti Amerikos lietuvių klebonų santykiai su parapijiečiais. Pasirodo, lietuviai visur linkę į opoziciją. Neturėdami savo lietuviškų prezidentų, ministerių, kuriuos galėtų kritikuoti, peikti, mūsų broliai amerikiečiai visą savo opozicijos energiją nukreipia dažniausiai prieš savo kleboną, ypač kai jis kuriam laikui išvažiuoja atostogų. Nekieno nebekliudomi opozicionieriai pavaro tuomet taip energingą agitaciją, kad klebonui iš atostogų sugrįžus, parapijiečiai nebenori jau nė klebonijon įsileisti. Dėliai to dauguma klebonų amerikiečių ir vengia važiuoti atostogų. Dalykai keisti, bet patvirtinti faktais.

Šioj savo trumpoj recenzijoje, aš, žinoma, toli gražu ne visą teatpasakojau šios knygos turinį. Skaitytojas ras joj daug ir kitų įdomių žinių ir pastabų. Ji skaitos tikrai kaip apysaka, nors čia nėra nieko kas būtų prasimanyta bei iš piršto išlaužta. Autorė nefantazijuoja, bet piešia tikrą gyvenimą, vietomis gal net per daug atvirai vilkdama aikštėn ir tokius dalykus, kurie gal geriau būtų buvę bent kiek pridengus.

Turinio įdomumui prilygsta veikalo kalba. Ji gyva, daili, turtinga išsireiškimais. Filologai pedantai, žinoma, raštų ne vieną prikištiną dalyką. Mes pasitenkinsime čia tik pažymėję vieną nelabai vykusį būdvardį asmenis,io, asmeniai, viet. asmeninis, asmeniškai. Netaisyklingai taipgi rašo autorė paojus vieton pavojus (slg. lot. žodį pavere).

Autorė yra išleidus šį veikalą savo lėšomis. Pelną iš jo ji skiria savo brolio a. a. kun. Justino Pranaičio vardo stipendijai įkurti prie Lietuvos Universiteto.

Reikia tikėtis, kad šią taip įdomią knygą ir taip simpatingam tikslui išleista, mūsų visuomenė greitai išgrobstys. Ji verta kiekvienam mūsų inteligentui perskaityti.

A. Jakštas.

XV.

Apie „30 METŲ SPAUDĄ ATGAVUS” Knygas. NAUJAS ISTORINIS LEIDINYS.

1904—1934 Metų Spaudą Atgavus. Tomas I. (Viršelyje: I „Aušros” fotografijos) Pranaičių Julės ir bendraleidėjų leidinys. „Žvaigždės” spauda, Philadelphia, Pa. 1935. 72—7—265 — 5 psl.

Pernai suėjusioji 30-ties metų sukaktis nuo liet. spaudos atgavimo buvo akstinas nenuilstamam lietuvių amerikiečių veikėjui kun. A. Milukui, o taip pat gana plačiai žinomai Julei Pranaitytei paminėti tas sukaktuves didesniu kolektyviniu kelių tomų leidiniu. Tam reikalui buvo suburta net 147 žmonių būrelis iš Amerikos lietuvių (daugumas kunigų) ir Nepriklaus. Lietuvos visuomenininkų. Pirmasis pagrindinis to leidinio dalykas — visos senosios „Aušros” atsispausdinimas fotografijos budu. Turint galvoje amžinąją „Aušros” reikšmę tautinės lietuvių minties istorijai, toks sumanymas labai sveikintinas, tikrai „laimingai sumanytas”, kaip jį apibudino Tautos Vadas Respublikos prezidentas A. Smetona savo laiške (kovo 6 d.) kun. A. Milukui, kuriuo ši knyga ir pradėdama.

Šiame pirmajame sumanytojo leidinio tome atsispausdinti ištiesai iš „Aušros” 1883 metų 1—10 Nr. Nr. Be to, visas „Aušros” turinys (iš „Varpo” 1903 m. Nr. 3) ir pirmieji keturi puslapiai (su antraštiniu) Višteliausko „Vitolio raudos” vertimo, paties jos auto-

rius Kraševskio pinigais išleisto Poznaniuje 1881 m. Tolimesniuose tomuose reikia tad laukti ir kitų „Aušros“ metų komplektų atsispausdinimo. Tatai „Aušrą“ mums kaip ir atnaujins, padarys ją daug prieinamesnę mūsų kartai.

Knygą papildė kun. Miluko apie spaudos draudimo laikotarpį pora paskaitų, kuriose jis iškelia draudžiamosios spaudos pradininko vyskupo Motiejaus Valančiaus nuopelnus. Tatai leidinį daro ypač aktualy šiais to didžiojo Vyskupo minėjimo metais. Knygos pabaigoje įdėti dar kun. Miluko atsakymai „bendraleidėjams“ įvairiais „Aušrą“ liečiančiais dalykais, ypač dėl Dr. Jono Šliupo reikšmės.

Leidiny s ir laiku ir labai naudingas. Tik, laukiant naujųjų tomų, tenka palinkėti, kad jie būtų išleisti padoriau už šį pirmąjį, kuris ne tik marguliuoja įvairiu popierium, bet ir subrošiuruotas tiesiog nepakenčiamai, be to, supainiota numeracija ir tt. Na, šiandien knygų leidėjai ir autoriai įpareigoti dar ir taisyklingesnė netuvių kalba savo raštus leisti. O tuo tarpu leidėjams ir kun. Milukui ačiu. L. Gira.

XVI.

BROOKLYNO „LAISVES“ RAŠTAS.

Kun. A. Miluko knyga

Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje (1868—1900). Parašė kun. A. Milukas. Tomas I. Išleido Pranaščių Julė. „Žvaigždės“ spauda, Philadelphia, Pa., 1938, 336 pusl. Kaina nepažymėta.

Šis kruopštus kunigas jau yra parašęs visą eilę knygų, liečiančių Amerikos lietuvių praeitį. Tačiau ši knyga, atrodo, bus bene pati vertingiausia jo visų knygų.

Vyriausiu kun. Milukui nuopelnu galima priskaičiuoti tai, kad jis beveik nedėjo joje savo komentarų, daugiausiai tai vis citatos iš pirmųjų Amerikos lietuvių laikraščių, taipgi iš „Aušros“ apie lietuvių Amerikoje atsiradimą, jų gyvenimą, visuomenišką įstaigas, draugijas, organizacijas, parapijas ir jų organizavimąsi į uni-
ją, bei kovas su samdytojais.

Aišku, tai nėra istorija pilnoj to žodžio prasmėj, o rinkinys faktų, didelė kruva medžiagos, kurią gali pasinaudoti blye asmuo, norįs rašyti Amerikos lietuvių istoriją. Daug įdomios medžiagos apie laisvamanių kovą su katalikais, lietuvių su lenkais, kunigų su parapijonais, vienos ideologijos laikraščio su kitokios ideologijos, ir tt. Skaltydamas tas plačias iš anų laikų spaudos ištraukas, žmogus džiaugiesi, kad mes jau gerokai nuprogresavome ir šiandien nesisvaldome tokiais

aštriais žodžiais, kaip anų laikų lietuvių laikraščių redaktoriam bei jų bendradarbiai. Visas polemikų tonas pas mus šiandien šimtu nuošimčių sutobulėjęs, palyginamai su anų laikų laikraščių tonu.

Štai įdomi ištrauka iš 1890 metų "Vienybės Lietuvos rinku" (dabartinės fašistų "Vienybės" pranokėjos) apie New Yorko lietuvius:

"...Kokie tai žmonės susirenka į New Yorką? Šitai, kuris Lietuvoje sudegino savo arba kito namus, pajieškotas per valdžią, atvyko į New Yorką, kuris užmušė savo tėvą, motiną, brolių arba seserį, gavo prieglaudą New Yorke; išplėšė svirną, pavogė arklius, apiplėšė kleboniją, apvogė bažnyčią, išspruko iš Kalvarijos aukštalangės, — tie visi pasislėpė New Yorke. Ir čionai, Amerikoje, kas kur ką pikto padarė; kas svetimą suvadžiojo pačią, kas už maistą neužmokėjo, kas pasiliko aukščiau savo ausų skolingi karčiamose arba valgomų daiktų krautuvėse, kas subankrutijo, kas svetimus kišenių išeldamas apkraustė, — tie visi atbėgo į New Yorką... Na, ir norėk tu, dabar ko gero iš tokio susirinkimo visokių palavikų..."

Kitais žodžiais, paminėtojo laikraščio rašytojas (budamas girtas ar blaivas, nežinome) visus New Yorko ir Brooklyno lietuvius tais laikais padarė vagimis, sukčiais, tokiais ir kitokiais. Argi tai ne budingas anų laikų tų redaktorių nusiteikimas?

Norintiems studijuoti Amerikos lietuvių praeitį "Amerikos Lietuviai XIX šimtmeteje" gali buti dideliu medžiagos šaltiniu.

R—s.

... ir išskirti, kaip ir kitais atvejais. ...
... ir kitais atvejais. ...
... ir kitais atvejais. ...
... ir kitais atvejais. ...

PRENUMERATORIAMS IR BENDRA-LEIDEJAMS.

Užsimokėjusie prenumeratą už „Amerikos Lietuviai XIX Simtmetyje“ veikalą gali gauti už pusę kainos kiekvieną leidinį šio „Zvaigždės“ numerio knygų sarašę paminėtą. Naudojamiesi tą proga, užsaky- mus (su pinigais) siųskite antrašu A. Milukas & Co. 8654 Richmond St., Philadelphia, Pa. Prie progos pranešame, juog Dr. Pietario „Algimantas“ 4 tomų (pirmos laidos) apysakos ir „Amerikos Lietuvių Kronika“ turime tik po kelias dešimtis egzempliorių. Neužilgo tos knygos bus didžiausia retenybė.

„Zvaigždės“ Redakcija.

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.60
Antanukas. Apsaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.75
Bajoro Vuošvis. Apsaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.15
Biurokratai. Apsaka iš paskutinių atsitikinų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais, paausotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės05
Kun. Dr. M. Gustaitis.....	.5
Laisvės Meču. Apsaka iš paskutinių atsitikinų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštais kun. Antano Miluko. 94 pusl.50

Užprašymus ir pinigus "ZVAIGŽDĖ" 3654 Richmond St.,
 adresuokit: Philadelphia, Pa.

ALP 2217

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriškos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir typai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl	.50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.10
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.25
Ne Mieste Laimė. Prancuziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulės šeimos. Vertė P. Str. 81 pusl.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina05
Pasakyk Matušeči, Agnieška, Ant Garlaivio. Tris Šatrijos Raganos apysakos.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paauksuotais kraštais	5.50
Šiapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.60
Sodžionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstyta visas Katalikų Teologijos mokslas. 285 pusl.	1.00
Vaičiailio Eilės. Su velionio plačia biografija ir paveikslu. 157 pusl.75

Užprašymus ir pinigus "ŽVAIGŽDĖ" 3654 Richmond St. Philadelphia, Pa adrešuokit:

92.199396